

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

RENATA ČESNAUSKAITĖ

EDUKOLOGIJOS (SPECIALIZACIJA – VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBA)
MAGISTRANTŪROS STUDENTĖ, II KURSAS

VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMAS
PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE

Magistro darbas

Darbo vadovė:
Prof. hab. dr. A. Juodaitytė

Darbas originalus.....Renata Česnauskaitė
(studento parašas)

Šiauliai, 2016

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS	7
1. VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMO PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE TEORINĖ ANALIZĖ	13
1.1. Šeimų socialinės kilmės ir sudėties įvairovė	13
1.2. Pakartotinės santuokos šeimos apibūdinimas	17
1.3. Šeimos istorijos žinojimo reikšmė vaikui	20
1.4. Vaikų išgyvenimai sužinojus savo biologinę kilmę	22
2. VAIKO TEISĖ ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ TURINYS IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LR IR TARPTAUTINIUIOSE DOKUMENTUOSE	27
2.1. Vaiko samprata ir vaiko teisės apie kilmę turinys ir esmė LR ir tarptautiniuose dokumentuose	27
2.2. Vaiko teisės žinoti biologinę kilmę reglamentavimas Lietuvoje	28
3. TYRIMO METODOLOGIJA	34
3.1. Tyrimo metodologija	34
3.2. Tyrimo etika	37
4. VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMO PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE RAIŠKA SUAUGUSIŲJŲ GYVENIMO PATIRTYJE	39
4.1. Vaiko teisės ir vaiko teisės žinoti savo kilmę samprata pakartotinoje santuokoje gyvenusiems asmenims	39
4.2. Pakartotinos santuokos šeimoje gyvenusių asmenų žinios apie šios santuokos esmę ir reikšmę	42
4.3. Biologinio tėvo sužinojimo momento situacijos	45
4.4. Pakartotinos santuokos šeimoje vyraujantys tarpasmeniniai santykiai	47
4.5. Vaiko biologinės kilmės žinojimo svarba	50
4.6. Vaiko kilmės sužinojimo palankiausios situacijos ir išsiaiškinimo būdai	52
IŠVADOS	55
REKOMENDACIJOS	57
DISKUSIJA	58
LITERATŪRA	60
PRIEDAI	68

SANTRAUKA

VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMAS PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE

Magistro darbe analizuojamas vaiko teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimas pakartotinos santuokos šeimoje. Suformuluotas tyrimo *tikslas*, kuriuo siekiama išanalizuoti vaikų, kurie gyvena pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę užtikrinimą.

Tyrimo aktualumas

Šių dienų šeima išgyvena labai sunkias ir sudėtingas dienas, nes pastaruoju metu kai kurie socialiniai įvykiai Lietuvoje neigiamai paveikia jaunus žmones ir jų šeimas (Užpalevičienė, 2007). R.Barkauskienė (2005) teigia, jog vienas iš šių dienų visuomenės bruožų yra besikeičianti šeima, o Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, vis daugiau atsiranda besiskiriančių ir nepilnų šeimų, pakartotinių santuokų. Tėvų skyrybos vaikams tampa sunkus gyvenimo periodas, tačiau dar sunkesnis periodas yra tuomet – kai vaikai augę su tėvais sužino, jog gyvena ir juos augina nebiologinis tėvas ar motina. Tiesa apie vaiko biologinius tėvus, paaiškėjusi vaikams ikimokykliniame ar priešmokykliniame amžiuje yra skaudžiai priimama, tačiau ne taip skaudžiai, kaip tiesa paaiškėjusi paauglystėje ar esant suaugus. Mokslinių tyrimų vaiko, gyvenančio pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę tematika (Janušaitytė, 2012; Aleknaitė, 2014; Draskinytė, 2014; Ame ir M'foato-M'Carthy, 2016 ir kt.) rodo, jog daugiausia dėmesio yra skiriama vaiko teisės žinoti biologinius tėvus teisiniams aspektams, vaiko teisėms skirtingose šalyse, įstatymams susijusiems su vaikų teise. Stokojama tyrimų, kurie atskleistų vaikų, gyvenančių pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimą.

Tyrimo objektas – vaiko, gyvenančio pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimas.

Tyrimo metodai

Teoriniai: mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės), metodologinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių Lietuvos ir tarptautinių dokumentų analizė.

Empiriniai: tyrimų trianguliacija: struktūruotas interviu, biografinis aprašomasis metodas, pusiau struktūruotas interviu. Kokybinių tyrimų duomenys analizuojami taikant turinio (content) analizės metodą.

Tyrimo imtis

Tyrimo dalyvavo 11 asmenų, kurie apie savo biologinį tėvą sužinojo būdami paaugliai, tačiau dėl subjektyvių priežasčių 2 tiriamieji antrajame ir trečiajame tyrimo etapuose dalyvauti atsisakė, todėl šie tiriamieji iš tyrimo buvo eliminuoti.

Gauti rezultatai

- Gautų tyrimų rezultatų analizė parodė, kad dažniausiai vaiko teisės siejamos su saugumo, garbės, stiprumo, vertės jausmais ir galimybe naudotis vaiko teisėmis, o tai vaikams suteikia išlaikymo ir gyvenimo sąlygų užtikrinimą bei ugdymą šeimoje ir visuomenėje.
- Vaiko teisė žinoti savo kilmę apima galimybę žinoti savo tėvus, brolius ir seseris, senelius, prosenelius, giminę, žinoti savo šeimos tradicijas ir šeimos genealoginį medį.
- Pakartotiną santuoką informantai įvardija kaip antrąją santuoką, kuri yra sudaryta dėl nepasisekimų pirmoje santuokoje ir noro išpildyti pirmos santuokos lūkesčius.
- Pakartotina santuoka informantams reiškė meilės, laimės, palaikymo ir saugumo jausmus, kurie pasireiškė per šeimos, patėvio ir artimųjų asmenų svarbumą ir pozityvius tarpusavio santykius šeimoje.
- Santykiai, kurie vyravo šeimoje iki vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento buvo pozityvūs ir geranoriški, o po vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento – pasikeitė. Atsirado nenoras matyti ir bendrauti su savo artimaisiais, pyktis, nepasitikėjimais savo šeima.
- Vaikui savo biologinę kilmę žinoti reikia dėl bendravimo, santykių palaikymo su giminaičiais, genetinės informacijos, pagalbos galimybių, laisvalaikio praleidimo kartu su giminėmis, nes nežinodamas savo biologinės kilmės vaikas jaučiasi vienišas ir nesaugus.

Raktažodžiai: vaikas, pakartotina santuoka, vaiko teisė, biologinė kilmė, užtikrinimas.

SUMMARY

ASSURANCE OF A CHILD'S RIGHT TO KNOW HIS / HER BIOLOGICAL ORIGIN IN THE SECOND MARRIAGE FAMILY

The Master theses

The master's thesis focuses on the analysis of the assurance of a child's right to know his/her biological origin in the second marriage family. The work aims to reveal child's right to know his/her biological origins in the second marriage family assurance.

Topicality of the research.

These days, the family is going through a very difficult and challenging days because there are some of the social events that negatively affects Lithuanian young people and their families (Užpalevičienė, 2007). According to the R.Barkauskienė (2005) one of the features of today's society is the changing family, and Lithuania , as well as all the world , more and more appearing divorces, one-parent families, second marriage. Parent divorce for children is a difficult period of life, but more difficult period is when the children grow up with their parents, and then they get to know that they are all life with his/her non-biological father or mother. The truth about the child's biological parents, for children in pre-school and pre-primary age is painfully accepted, but not as painful as the truth emerged in adolescence or adulthood. Academic researches about the of a child's right to know his / her biological origin in the second marriage family themes (Janušaitytė 2012 ; Aleknaitė 2014 ; Draskinytė 2014 ; Ame and M'foato - M'carthy, 2016 and so on.) shows that the chiefly focus is the child's right to know the biological parents , the child's rights in different countries, laws relating to children's rights. There is a lack of research , which would show ASSURANCE of the children's right to know his/her biological origin living in the second marriage family.

The object of research- children's which are living in second marriage family, right to know the origin of biological father assurance.

Methods of the research.

Theoretical: the analysis of scientific (educational, psychological, philosophical), methodological literature and also of documents regulating children's rights in the Lithuania and international documents.

Empirical: triangulation research: structured interview, biographical narrative method, a semi-structured interview. The qualitative data of research is being analysed using content analysis

The sample of research.

The research included 11 people which their biological father was to know at teenagers period, but 2 researched people at the second and third research, refused to participate, so these subjects from the study have been eliminated.

Obtained results.

- Analysis of the obtained results have showed that mostly children's rights related to the security, honor, strength, sense of values and the ability to use them, which provides maintenance for children and the living conditions of assurance and education.
- The child's right to know their origins include the ability to know their parents, brothers and sisters , grandparents, great-grandparents , relatives, know their family traditions and family genealogical tree.
- Second marriage informants identified as a second marriage, which is made up for failures in the first marriage and the desire to fulfill the expectations of the first marriage .
- Second marriage for informants meant love, happiness , support and a sense of security , which occurred within the family , stepfather and relatives of individuals and the importance of positive relationships .
- Relationships, which was dominated in the family until the child came to the knowledge of biological origin point, was positive, well-meaning, but after the child came to the know his/her biological origin - has changed. in the relationship dominated unwillingness to see and communicate with their loved family persons, anger , lack of family.
- For the child to know his/her biological origins need for communication, relations support to relatives, genetic information, support opportunities for leisure time together with their relatives , because if they not knowing their biological origin of the child feels lonely and insecure.

The key words: child, second marriage, child right, biological origin, assurance.

IVADAS

Temos aktualumas

Žmogaus gyvenimas yra kaip nepaliaujamas laimės, gyvenimo pilnatvės siekimas, kuris geriausiai įgyvendinamas šeimoje (Miškinis, 2006). Anot K. Užpalevičienės (2007), „sutuoktinių meilė vienas kitam, vaikams, taip pat pagarbūs tarpusavio santykiai, artimas, nuoširdus bendravimas ir bendradarbiavimas, daugybė potyrių, kurie susideda iš laimės ir džiaugsmo, sukuria labai geras sąlygas pirmą kartą būti laimingiems, o šeimos gyvenimą daro turiningą ir prasmingą“ (Užpalevičienė, 2007, p.19). Autorės nuomone, šių dienų šeima išgyvena labai sunkias ir sudėtingas dienas, nes pastaruoju metu kai kurie socialiniai įvykiai Lietuvoje neigiamai paveikia jaunus žmones ir jų šeimas (Užpalevičienė, 2007). Vis dažniau pasitaiko, jog ne visos šeimos gyvena laimingą ir sėkmingą gyvenimą, kurį dažnai padaro nepakeliamai sunkų šeimos nemokėjimas gyventi kartu, prasti tarpusavio santykiai, barniai, skyrybos ar tiesiog netinkamai išauklėti ir pasukę klystkeliais vaikai (Miškinis, 2006). Pasak R. Barkauskienės (2005), vienas iš šių dienų visuomenės bruožų yra besikeičianti šeima, o Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, vis daugiau atsiranda besiskiriančių ir nepilnų šeimų, kartotinių santuokų. Anot autorės, R. Barkauskienės (2005), ekonominis nestabilumas, nedarbas, skurdžios šeimos gyvenimo sąlygos ar kiti sunkumai šeimoje gali sukelti jai nemažai streso ir trukdyti tėvams būti pastabiems ir jautriems vaiko poreikiams, o tai atsispindi vaiko psichologinei savijautai ir prisitaikymui (Barkauskienė, 2005). Tėvų skyrybos vaikams tampa sunkus gyvenimo periodas, tačiau dar sunkesnis periodas yra tuomet – kai vaikai augę su tėvais sužino, jog gyvena ir juos augina nebiologiniai tėvas ar motina. Kuo vėliau vaikas sužino tiesą apie savo biologinius tėvus, tuo didesnė galimybė patirti didesnes pasekmes tolesniame vaiko ir šeimos gyvenime, bendravime. Tiesa apie vaiko biologinius tėvus, paaiškėjusi vaikams ikimokykliniame ar priešmokykliniame amžiuje yra skaudžiai priimama, tačiau ne taip skaudžiai, kaip tiesa paaiškėjusi paauglystėje ar esant suaugus. Autoriai, R. Ramanauskienė, A. Valantinas ir A. Endriulaitienė (2005) pažymėjo, jog paauglystė yra labai svarbių biologinių, socialinių ir psichologinių pokyčių metas, kuomet paauglys turi įgyti nepriklausomybės, atrasti save kaip asmenybę, savitumą, jam taip pat atsiranda poreikis atsiskirti nuo tėvų ir pritapti bendraamžių grupėje. Šiuo gyvenimo laikotarpiu paaiškėjusi tiesa apie biologinius tėvus gali sukelti dar daugiau emocijų ir sunkumų nei įprastai.

W. G. Schull (2007) įvardija tris pagrindines priežastis, kodėl vaikams yra būtina sužinoti savo biologinių tėvų kilmę:

1. Genetinė ir medicininė informacija.
2. Giminingumas.
3. Psichologinės žalos galimybė.

Reikėtų akcentuoti tai, jog iš šių trijų priežasčių, svarbiausia priežastis vaikui žinoti savo biologinę kilmę, yra galimybė patirti didelę psichologinę žalą, o medicininiai duomenys apie biologinių tėvų sveikatos būklę gali būti atskleisti ir nenurodant biologinių tėvų tapatybės, tiesiog įvardijant jog vienos ar kitos ligos yra paveldimos iš tėvų pusės.

Daugėjant pakartotinių santuokų, daugėja ir vaikų, nežinančių kas yra tikrieji jų biologiniai tėvai, nes mamos dažnai bijo ir nepasako tiesos savo vaikams, todėl vaiko, augančio pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo biologinę kilmę užtikrinimas yra aktuali ir svarbi šių dienų problema.

Temos iširtumas

Vaiko teises nagrinėja tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkai. B. Kairienė (2010) nagrinėjo vaiko interesų įgyvendinimą santuokos nutraukimo procesų metu ir išskyrė, jog Vaiko teisių apsaugos tarnyba, teikdama teismui išvadą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir vaiko išlaikymo atsižvelgia į vaiko gyvenimo sąlygas pas abiejus tėvus, jo saugumą su tėvais, vaiko ryšį su tėvais, jo nuomonę. R. Raudeliūnaitė ir J. Urbikaitė (2014) tyrė vaikų globos šeimose ypatumus ir pastebėjo, „kad pagrindinės problemos, su kuriomis daugiausiai susiduria ir giminaičiai, ir ne giminaičiai vaiko globėjai – pedagoginių bei psichologinių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui, stygius, taip pat sunkumai, sprendžiant globojamo vaiko psichologines ir elgesio problemas“ (Urbikaitė, 2014). Kaip įgyvendinamos vaiko teisės šeimoje nagrinėjo B. Kairienė ir R. Žiemienė (2007), o Ž. Vašcova ir D. Bereikienė (2011) išnagrinėjo aktualią šiems laikams temą, t.y. „Interneto keliamos grėsmės ir vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, bendravimą ir susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą“. R. Ame ir M. M'foato-M'Carthy (2016) nagrinėjo psichinės sveikatos įstatymą Ganoje ir kaip jis galioja vaikams turintiems protinę negalią, o V. Viego ir P. Manciviltano (2014) nagrinėjo vaikų teises Argentinoje. G. A. Debele (2007) akcentavo auklėjimą ir globą vaikų, kurie auga be biologinių tėvų, kai netradicinės šeimos teisė susiduria su konstitucija. Nagrinėdamos teisinę jurisprudenciją, R. Janušaitytė (2012), siekė atskleisti ar konfidencialumo principo užtikrinimas nepažeidžia vaiko teisės žinoti savo biologinių tėvų, I. Aleknaitė (2014) – „informacijos apie donoro tapatybę nesuteikimas, heterologiniu būdu apvaisintam vaikui, nepažeidžiant jo žmogaus teisių“, o E. Draskinytė (2014) analizavo vaiko teisę būti sveikam nuo jo pradėjimo momento.

Tyrimo problema

„Vaikystės pasaulio sudėtingumas, nauji, pasikeitę suaugusiųjų santykiai su vaikais skatina ir mokslinį susidomėjimą vaikais ir vaikyste“ (Juodaitytė, 2012, p. 41), todėl įvairiuose moksluose, taip pat ir edukologijoje, atsiranda vis daugiau ir daugiau vaikystės ir vaikų problematikos tyrimų (Juodaitytė, 2012). Mokslinių tyrimų vaiko, gyvenančio pakartotinos

santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę tematika (Janušaitytė, 2012; Aleknaitė, 2014; Draskinytė, 2014; Ame ir M'foato-M'Carthy, 2016 ir kt.) rodo, jog daugiausia dėmesio yra skiriama vaiko teisės žinoti biologinius tėvus teisiniams aspektams, vaiko teisėms skirtingose šalyse, įstatymams susijusiems su vaikų teise, tačiau stokojama tyrimų, kurie atskleistų vaikų, gyvenančių pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimą.

Tyrimo objektas – vaiko, gyvenančio pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimas.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad vaikai gyvenantys pakartotinos santuokos šeimoje žino savo biologinę kilmę.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vaikų, kurie gyvena pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę užtikrinimą.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, siekiant apibūdinti šeimos socialinės kilmės ir sudėties įvairovę, šeimos istorijos reikšmės žinojimą vaikams, pakartotinos šeimos sampratą bei emocinius vaikų išgyvenimus sužinojus tiesą apie savo biologinius tėvus.
2. Remiantis mokslinės literatūros analize, pateikti vaiko sampratą ir vaiko teisę žinoti savo kilmę turinį ir teisinį reglamentavimą LR ir tarptautiniuose dokumentuose bei geriausių vaiko teisių principo užtikrinimą.
3. Atskleisti atskleisti vaikų, gyvenusių pakartotinos santuokos šeimoje vaiko teisių ir pakartotinos santuokos esmę, reikšmę, pagrindines vaiko teises, vaiko teisės žinoti savo kilmę esmę informantų subjektyviu vertinimu.
4. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, pateikti pakartotinos santuokos šeimoje vyraujančius santykius iki ir po vaiko kilmės sužinojimo momento, vaiko kilmės žinojimo svarbą, sužinojimo situaciją ir būdus.

Tyrimo metodologija

Magistro darbas yra grindžiamas šiomis metodologinėmis, filosofinėmis ir teorinėmis nuostatomis:

1. Humanistinės pedagogikos ir psichologijos teiginiais (Maslow (2006), Rogers (cit. Arends, 2008) ir kt.), kurie tvirtina, jog „viską galima pasiekti, patenkinus esminius vaiko poreikius: jis turi būti gerbiamas, mylimas, psichologiškai turi jaustis saugus, vertinamas kitų, adekvačiai vertinti save ir kitus“ (Pumputienė, 2009, p. 24). Kai yra patenkinami šie poreikiai, sudaromos galimybės augti sveikam, harmoningam asmeniui, kuris gyvenime turėtų vadovautis bendrosiomis vertybėmis, o tuomet atsiranda poreikis mąstyti, kurti ir mylėti – būti susijusiam su kitais jį supančiais asmenimis ir aplinka (Pumputienė, 2009).

2. Į vaiką orientuotos ugdymo paradigmos teiginiais, kurie yra siejami su vaiko prigimtimi: siekiama sudaryti kuo geresnias, pritaikytas sąlygas ugdytinių vidinių galių plėtotei ir saviraiškai, keliant tikslą ugdyti laisvą, kūrybingą asmenybę (Žvirdauskas, 2010). Vaiko aktyvumą ir atsakomybės prisiėmimą už individualios veiklos rezultatus skatina bendradarbiavimas, o vaiko vartojamų ir jam „suvokiamų sąvokų formavimasis yra įmanomas tik per vaiko asmeninę patirtį, kurią jis įgyja sąveikaudamas su aplinka“ (Žvirdauskas, cit. L.Šauklytė, 2014, p.8).

3. Socialinės-kognityvinės teorijos teiginiais. Socialinius ir emocinius vaiko pasiekimus lemia greitas pažintinių gebėjimų ugdymas ikimokykliniame amžiuje, nes socialinė ir emocinė raida ankstyvo amžiaus vaikams yra susijusi su pažintinės srities lavinimu (Boyd, Bee, 2011).

4. Pragmatizmo filosofijos požiūriu, ugdymo paskirtis – „išmokyti ugdytinį spręsti realias gyvenimo problemas ir, sukauptus jų sprendimo patirtį, pasiekti maksimalią asmeninę gerovę“ (Janauskienė, 2011, p.14). Laviniame ir ugdyme labai svarbu yra ne vien tik žinios ar socialinės idėjos, mintys, bet individualus kiekvieno asmens gebėjimas perteikti ir panaudoti visuomeninę patirtį asmeniškai problemoms spręsti (Bitinas, 2013).

5. Egzistencializmo filosofijos požiūriu, jog „žmogaus laisvas apsisprendimas atveria galimybes tapti tuo, kuo jis iš tikrųjų gali tapti“ (Pažėraitė, 2012, p.13). „Egzistenciniame žmogaus kelyje esti ypatingos, ribinės situacijos, kurių pakeisti ar išvengti žmogus negali“ (Pažėraitė, 2012, p.7). J. Girniaus (1991) žodžiais kalbant, „absoliutinės situacijos, tai kas nėra iš šalies įžvelgiama ir todėl mūsų tikslinė veikla yra nepakeičiamos, tad tenka arba jas priimti kaip savo likimą ir jose būti pačiu savimi, arba užmerkti prieš jas akis, ir atsisakius savojo „pats“, paprastai vegetuoti“ (Girniaus, 1991, p.209).

Siekiant realizuoti darbe užsibrėžtą tikslą ir uždavinius, naudojami šie **metodai**:

1. Mokslinės literatūros, Lietuvos ir tarptautinių dokumentų analizė;
2. Tiksliesniems ir patikimesniems tyrimo duomenims gauti taikoma trianguliacija: struktūruotas interviu, biografinis aprašomasis metodas, pusiau struktūruotas interviu.
3. Tyrimo duomenims apdoroti taikoma kokybinė turinio (*content*) analizė.

Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvavo vienuolika asmenų, kurie apie savo tikrą biologinį tėvą sužinojo būdami paaugliai, tačiau dėl subjektyvių priežasčių 2 tiriamieji antrajame ir trečiajame tyrimuose dalyvauti atsisakė, todėl šie tiriamieji iš tyrimo buvo eliminuoti. Tyrimo dalyviams atrinkti buvo pasirinkta patogioji tikslinė atranka. Informantai pasirinkti remiantis tokiais kriterijais: asmenys, gyvenę patėvio šeimoje, apie savo biologinį tėvą sužinoję paauglystėje (t.y. amžiaus tarpsnyje

nuo 10 iki 17 metų), ir šiuo metu esantys pilnamečiais asmenimis. Empirinis tyrimas atliktas Šiaulių mieste nuo 2015 metų gruodžio iki 2016 metų gegužės mėnesio.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Pirmasis tyrimo etapas – mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros, teisinių dokumentų nagrinėjamos problemos aspektu analizė.
2. Antrasis tyrimo etapas – struktūruoto interviu pasiruošimas, biografinio metodo ir pusiau struktūruoto interviu klausimų parengimas, remiantis atlikta tyrimo objekto operacionalizacija (žr. 1 priedas).
3. Trečiasis tyrimo etapas – struktūruoto interviu (2015m. gruodžio mėnesį), biografinis metodas (2016m. vasario mėnesį) ir pusiau struktūruoto interviu (2016m. kovo-balandžio mėnesį) protokolavimas ir analizavimas.
4. Ketvirtasis tyrimo etapas – gautų tyrimo duomenų analizė ir interpretacija, išvadų ir rekomendacijų pateikimas.

Darbo naujumas ir reikšmingumas

Šis darbas yra naujas ir reikšmingas tuom, jog vaiko teisė žinoti savo biologinę kilmę gyvenant pakartotinos santuokos šeimoje nėra tirta, tačiau vaiko teisė žinoti savo kilmę heterologiniu būdu apvaisintam vaikui yra tirta. Dauguma atvejų, vaiko kilmė yra tiriama iš teisinės pusės, t.y. lyginama, žiūrima ir akcentuojama Lietuvos ir tarptautinė jurisprudencija, kuri reglamentuoja vaikui teisę žinoti savo biologinius tėvus. Pastebima, jog stokojama tyrimų, kuriuose būtų ne tik analizuojama jurisprudencija, bet ir apklausti patys vaikai bei į šią situaciją žiūrima iš vaiko pozicijos, o ne iš tėvų ar patėvių pozicijų.

Darbo aprobacija

2016m. gegužės 27d. Skaitytas pranešimas tema „Vaiko teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimas pakartotinos santuokos šeimoje“ respublikinėje-praktinėje konferencijoje „Kurkime drauge vaikystę šiandien“ (žr. 10 priedas).

Magistro darbo struktūra

Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, dvi dalys – teorinė ir empirinė. *Teorinėje dalyje* pateikiama vaikų, gyvenančių pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę užtikrinimo teorinis aspektas. Analizuojama šeimų socialinės kilmės ir sudėties įvairovė, pakartotinos santuokos institutas, šeimos istorijos žinojimo reikšmė vaikui ir vaikų išgyvenimai sužinojus tiesą savo biologinę kilmę. Taip pat nagrinėjami Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai dokumentai reglamentuojantys vaiko teisę žinoti biologinę kilmę.

Empirinėje dalyje pateikiama vaiko, vaiko teisės žinoti savo kilmę ir pakartotinos santuokos instituto esmė ir reikšmė, vaiko biologinės kilmės žinojimo svarba bei vaiko kilmės sužinojimo palankiausios situacijos ir išsiaiškinimo būdai informantų subjektyviu vertinimu. Remiantis teorine ir empirine analize pateikiamos išvados ir rekomendacijos. Literatūros sąrašas sudarytas iš 83 lietuvių ir 13 užsienio kalbomis pateiktų šaltinių. Darbe pateikiama 13 lentelių bei 3 paveikslai, 11 priedų. Darbo apimtis - 68 puslapiai.

1 skyrius. VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMO PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Šeimų socialinės kilmės ir sudėties įvairovė

„Šeima yra viena iš seniausių socialinių institucijų visuomenėje, kuri ilgą laiką yra tyrinėjama įvairių mokslininkų ir mokslo krypčių atstovų, bandant apibrėžti jos sampratą, kilmę ir sudėtį“ (Ralys, 2009, 6psl.). Tai buvo pastebėta ir analizuojant mokslinę literatūrą šia tema. Įvairūs autoriai (Mikulionienė, 1997; Bajoriūnas, 1989; Rusteikaitė, 2006; Kiseliova-Žukovska, 2009 ir kt.) apibrėžia šeimos sąvoką ganėtinai panašiai, tačiau – skirtingai. S. Mikulionienė (1997) nurodo, jog labai daug šeimos sampratos interpretacijų randama todėl, jog „šeimos“ sąvoka turi galias šaknis buitinėje sąmonėje, o moksliniuose tyrimuose – apibūdinant šeimą, vadovaujamosi skirtingais kriterijais, kurie apsunkina „šeimos“ sąvokos vieningą interpretavimą (Mikulionienė, 1997).

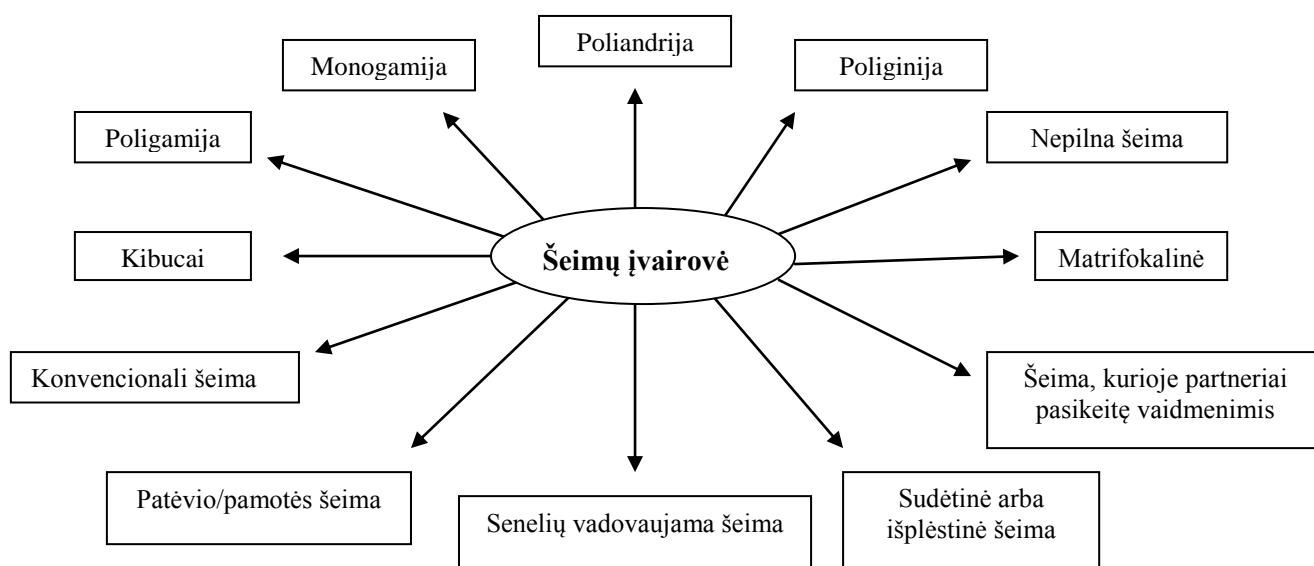
Z. Bajoriūno (1989) nuomone, šeimą galime vadinti pačia pirmąja visuomenės dalimi, kuri yra viena iš pagrindinių visuomenės struktūros dalių, nes joje yra ugdomi vaikai, formuojamas asmens charakteris ir idealai. Autoriaus, Z. Bajoriūno (1989), teigimu, „šeima ne tik ragina gyventi, bet ji yra pats gyvenimas, o tuo pačiu ji yra ir pati mažiausia socialinė bendrija, kiekvienos visuomenės, praeities pažinimo ir ateities prognozavimo šaltinis“ (Vyšniauskaitė ir kt., cit. Rusteikaitė, 2006, p.6). Šią socialinę grupę sieja santuokos, kraujo (giminystės) arba įvaikinimo ryšiai, patvirtinti įstatymu arba socialiai pripažinta tvarka. N. Kiseliova-Žukovska (2009) teigia, kad „šeima – tai vientisas socialinis psichologinis darinys, pagrįstas konkrečių žmonių sąveika ir poreikių tenkinimu“ (Kiseliova-Žukovska, 2009, p.19). S. Burvytės (2012) nuomone, šeima yra pagrindinė institucija, ugdanti ir ruošianti vaikus gyvenimui, sudaranti pagrindą ir pagrindinę jos funkcija – sėkmingas vaikų rengimas ir jų prisitaikymas realizuojant save savarankiškame ir visaverčiame gyvenime. „Šeima yra gyvas, dinamiškas procesas: ji kuriasi, plečiasi, gana dažnai išyra, laikui bėgant kinta jos kompozicija: šeimą palieka suaugę vaikai, išsiskybę šeimos nariai vėl sukuria šeimą ir t.t.“ (Adler-Mikulėnienė, 2010, p. 14). Apibentrinti mokslininkų šeimos apibrėžimus, labiausiai tiktų G. Matulienės (1997) mintys, jog šeimos apibrėžimuose labai dažnai nurodoma, jog šeima yra viena iš mažiausių socialinių grupių, kuri egzistuoja kiekvienoje visuomenėje ir jai yra būdingas savitas gyvenimo stilius, tradicijos, papročiai ir vertybės.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 38 straipsnis teigia, jog ji yra „visuomenės ir valstybės pagrindas“. Viename iš pagrindinių šeimos tarptautinių dokumentų Šeimos teisių chartijoje (1983) šeima apibrėžiama „daugiau negu vien teisinis, visuomeninis ir ekonominis

vienetas, tai – meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“ (Šeimos teisių chartija, 1983). Na, o Lietuvos Respublikos Valstybinės šeimos politikos koncepcija (2008) šią sąvoką susiaurino ir pažymėjo, jog šeimą galima apibrėžti tik kaip asmenis, kurie yra sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra. Ši koncepcija taip pat pabrėžia, jog šeima gali būti nepilna arba išplėstinė.

Lietuvos Respublikos Valstybinės šeimos politikos Koncepcijoje (2008) apibrėžta, kad „nepilna šeima – šeima arba išplėstinė šeima, kurioje santuokai pasibaigus vaikai yra netekę vieno ar abiejų tėvų“. „Nepilna šeima – šeima, kurioje vaiką ar vaikus augina tik motina ar tėvas“ (Račkelienė, 2002, p.45). Vaitkevičius (cit. Lileikytė, 2010) nepilnos šeimos sąvoką apibūdina, teigdamas jog „nepilna šeima yra tada, kai šeimoje trūksta vieno iš sutuoktinių, tuomet vaikus auklėja, prižiūri vienas iš tėvų“ (Lileikytė, 2010, p.12). Visuomenės požiūris į nepilnas šeimas niekada nebuvo teigiamas, nes tai atėjo iš praėjusių dešimtmečių, kuomet mamos vienos pačios auginančios savo vaikus buvo niekinamos, smerkiamos ir persekiojamos. Šiai dienai, kaip teigia A. Lazdauskienė (2010) visuomenei liberalėjant, liberalėja ir visuomenės požiūris į nepilnas šeimas. Nors autorė pastebi, jog Lietuvos visuomenė vis dažniau toleruoja nepilnas šeimas, jos susiduria su rimtomis socialinėmis, ekonominėmis bei psichologinėmis problemomis. Nepilnų šeimų daugėjimo problemą pastebi ir A. Lukoševičiūtė (2012). Autorė teigia, jog nepilna šeima pamažu tampa ne išimtimi, o tendencija (Lukoševičiūtė, 2012).

J. Rustekaitė (2006) žvelgdama į šeimos formų įvairovę, pastebėjo, jog įvairūs mokslai pateikia gan skirtingas šių formų klasifikacijas, kurios „paprastai įvardijamos tokios šeimos formos pagal jos sandarą“ (Rustekaitė, 2006, 11p.) (žr. 1 pav.).

1 pav. Šeimos klasifikacija pagal jos sandarą

Monogamiją, autorė J. Rusteikaitė (2006) apibrėžia kaip šeimą, kurios santuokoje gyvena vienas vyras ir viena žmona, tai tradicinė mūsų šeima; poligamija – kuomet vienu iš sutuoktinių dalijasi keli priešingos lyties sutuoktiniai. Toliau autorė išskiria dvi poligamijos rūšis, t.y. poliandrija – kai moteris tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelis sutuoktinius, ir poliginija – kai vyras tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelias žmonas, tokios šeimos tipų daugiausiai esama musulmoniškose kraštuose (Rusteikaitė, 2006). Nepilna šeima – vienišas tėvas ar mama augina vaiką ar net vaikus. Rusteikaitė (2006) išskyrė šios nepilnos šeimos rūšį, kai viena mama augina vaiką ar vaikus, kuri įvardijama kaip - matrifokalinė. Mažiau girdėtas šeimos apibūdinimas yra konvencionali šeima, kuri yra sudaryta tėvų sprendimu. Senelių vadovaujamą šeimą galime apibūdinti kaip šeimą, kurios „galva“ - vyriausias jos narys, randama ir šeimų, kurioje partneriai pasikeitę vaidmenimis (vyras prižiūri vaikus, o moteris rūpinasi namų ūkiu); patėvio arba pamotės šeima, tai su patėviu arba pamote sieja ne kraujo ryšiai, bet pakartotina santuoka su vienu iš tėvų. „Kibuciai, tai drauge gyvenantys vienoje komunoje ir pasiskirstę pareigomis viengungiai ir susituokę asmenys, o sudėtinė, arba išplėstinė - kartu gyvena kraujo giminaičiai, jų sutuoktiniai, gimdytojai ir vaikai“ (Rusteikaitė, 2006, 11p.).

Šeimos santykių institutas (2009) išskiria keturias šeimų rūšis (žr. 1 lentelė), kurios nurodomos remiantis tokiais kriterijais: socialiniais-ekonominiiais, psichologiniais, sociokultūriniais, situaciniais-vaidmenų. „Šie kriterijai nusako šeimos padėtį jos nuolatiniame integracijos į visuomenę procese, atspindi socialinės rizikos laipsnį ir apsauginius faktorius“ (Šeimos santykių institutas, 2009, 18p.).

1 lentelė. **Keturi šeimų tipai (remiantis socialinio bendradarbiavimo modelio medžiaga)**

Sėkminga šeima	- gerai atlieka savo funkcijas, sugeba greitai prisitaikyti prie permainų ir vaiko poreikių, tinkamai auklėja vaikus.
Rizikos grupės šeima	– nepilna šeima, kurioje per mažos pajamos, yra nedirbančių suaugusių šeimos narių.
Nenusisėkusi šeima	– nesugebanti atlikti šeimai būtinausių funkcijų, sunkiai prisitaikanti prie naujų sąlygų, žemo socialinio statuso. Tokioms šeimoms reikalinga psichosocialinė pagalba.
Asociali šeima	– šeima, kurioje vyrauja amoralus elgesys, smurtas, gyvenamoji aplinka neatitinka net minimalių higienos reikalavimų, nesirūpinama vaikų auklėjimu. Tokioms šeimoms būtina kompleksinė pagalba.

Socialinės rizikos šeimų tematika yra aktuali daugelyje pasaulio valstybių, ypač tų, kurios išgyveno ir tebeišgyvena (pavyzdžiui, Lietuva) esmines socialines permainas (Kondrotaitė, 2006). „Socialinės rizikos šeimos – tai šeimos kaip socialinio instituto ir kaip mažos pirminės socialinės grupės tipas, kuris dėl savo ypatybių neatitinka savo paskirties ir nevysiškai vykdo savo funkcijas, yra labiau veikiami neigiamų socialinių veiksnių ir koreliuoja su socialinės rizikos grupėmis, kurios kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui“ (Guščinskienė,

Kondrotaitė 2006, 57p.). Leliūgienė (2003) teigia, kad socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas. Ji neišvengiamai yra nevisavertiškumo būsenos. Šiai grupei priklauso ir pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, auginančios neįgalius vaikus, nepilnos šeimos. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu (Leliūgienė, 2003). Weezel ir kt. (cit. Simanauskaitė, 2014) teigimu, socialinės rizikos šeima susiduria su problemomis, patiria riziką, tad esama situacija kelia grėsmę darniai vaikų raidai ir deramam jų saugumo užtikrinimui, t.y. jiems gali būti daroma žala arba jie gali būti neapsaugojami nuo nelaimės. Šiose šeimose, kaip teigia J. Guščinskienė ir G. Kondrotaitė (2006), dėl „menko tėvų išprusimo, dorovinių vertybių nuosmukio, nesugebėjimo ir nepajėgumo prisitaikyti prie kintančių socialinių bei ekonominių sąlygų formuojamos ne savarankiškos ir harmoningos asmenybės, o savo jėgomis nepasitikintys, nesaugiai besijaučiantys asmenys“ (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006, 15p.).

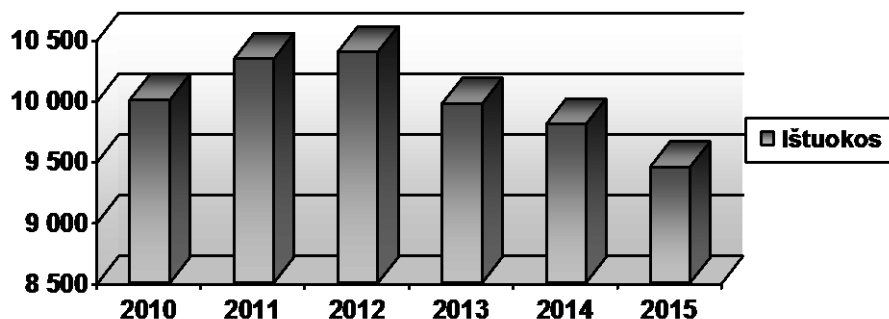
Tuo tarpu „asocialios šeimos nevertina sociokultūrinių vertybinių orientyrų ir konfliktuoja su jais, o išsilavinimas, asmeninė ir pilietinė atsakomybė, humaniški santykiai, garbė ir orumas – tai vertybiniai orientyrai, kurie praranda savo vertę, susidūrus su skurdu“, taip teigia G. Dambrauskienė (2008, 41psl.). Šie du terminai: „socialinės rizikos šeima“ ir „asociali šeima“ yra labai dažnai painiojami tarpusavyje. I. Bartkutė ir J. Čižikienė (2012) apibūdinamos asocialią šeimą teigia: „asocialios (nedarnios) šeimos-tokios, kuriose nuolat girtaujama, piktnaudžiaujama kitais svaigalais, per mažai dėmesio skiriama vaikų priežiūrai, ugdymui, pagrindinių fiziologinių poreikių tenkinimui“ (I. Bartkutė ir J. Čižikienė, 2012, 994psl.). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003) 2.4 punkte apibūdinama asocialių šeimų sąvoka kaip šeimos, kuriose vaikai gyvena rizikos sąlygomis, įvardytos kaip „asocialios“ ir patiria socialinę atskirtį. Plačiau ir konkrečiau šią sąvoką apibrėžia Socialinių paslaugų įstatymas (2006) – „šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba)“.

Tiek teisinėje, tiek mokslinėje literatūroje šeima apibūdinama remiantis įvairiais kriterijais, kurie vienas kitą papildo. Daugumos autorių (Ralys, 2009; Bajoriūnas, 1989; Burvytė, 2012 ir kt.) šeimos sąvokos apibrėžimai šeimą apibūdina kaip pagrindinę socialinę instituciją visuomenėje,

kurioje ugdoma, auklėjama ir ruošama vaikus gyvenimui bei formuojamas jų charakteris ir elgesys. Apibendrintai būtų galima teigti, jog šeima yra visuomenės pagrindas, pirmoji socialinė institucija, kurią sudaro du asmenys įstatymų nustatyta tvarka susieti santuokos saitais ir turintys vaikų, kuriuos augina ir ugdo šeimos aplinka ir jos komponentai. Šeima taip pat laikoma ir dinamiška, kintanti, nes ji kuriasi, keičiasi, siaurėja ir t.t. Taip pat išskiriamos ir šeimos rūšys, kurios apibūdinamos pagal jų sudėtį, pavyzdžiui: nepilna šeima, patėvio/pamotės šeima ir kt.

1.2. Pakartotinės santuokos šeimos apibūdinimas

Neretai šeimos pablogėjusius tarpusavio santykius įvertina kaip negrįžtamą procesą ir neišlaukusios, kol santykiai pagerės, nusprendžia pasukti skirtingais savo keliais, manydami jog taip pašalins esamą konfliktą (Burvytė, Ralys, Ilgūnienė, 2012). „Pastaruoju metu ištis nemažai žmonių – suaugusiųjų ir vaikų gyvena antroje, net trečioje šeimoje, ir paprastai tai lemia ne ankstesniojo sutuoktinio mirtis, kuri anksčiau būdavo pagrindinė pakartotinės santuokos priežastis, o skyrybos“ (Meilius, Jonaitis, 2007). Remiantis Oficialiosios statistikos departamento duomenimis (2016), per pastaruosius penkeris metus, ištuokų skaičius Lietuvoje svyruoja (žr. 2 pav.) nežymiai, tačiau pastebima ištuokų mažėjimo tendencija. 2010 metais ištuokų skaičius Lietuvoje buvo maždaug apie 10 000 ir toliau šis skaičius didėjo ir 2012 metais pasiekė penkerių metų maksimumą – 10 399 ištuokos, t.y. 3,5 ištuokos 1000 gyventojui.

2 pav. Ištuokų skaičius Lietuvoje

Iš diagramos pastebime, jog 2015 metais ištuokų skaičius Lietuvoje buvo apie 9 450 arba 3,3 ištuokos 1000 gyventojų. Tai rodo, jog nemaža dalis vaikų turi realią tikimybę augti šeimoje su vienu iš tėvų, kol jie baigs mokyklą (Green, 2007). Priežasčių, kodėl „šeimoje lieka tik vienas iš tėvų, yra įvairių, tačiau, kad ir kaip būtų liūdna, dauguma tokių žmonių susiduria su vienatve, ribotu visuomeniniu gyvenimu, finansiniais sunkumais ir dažnai su neigiamomis emocijomis iš buvusio partnerio“ (Green, 2007, 297psl.).

„Pakartotinė partnerystė yra viena iš strategijų, leidžiančių sumažinti dėl skyrybų patirtus ekonominius nuostolius, – tai ypač pasakytina apie visuomenes, kuriose institucinė parama

išsiskyrusioms moterims, turinčioms vaikų, nėra dosni, o kultūra – familistinė ir įspraudžianti moterį į žmonos-partnerės vaidmenį“ (Maslauskaitė, 2013, 104psl.).

Kaip jau buvo minėta aukščiau, pakartotinos santuokos šeima dar kitaip yra vadinama patėvio/pamotės šeima (Rusteikaitė, 2006). A. Maslauskaitė (2013) pakartotinę santuoką dar kitaip vadina pakartotine partneryste. Pakartotinos santuokos šeima yra vadinama abiejų tėvų šeima, nors naująją porą-šeimą- sudaro vienas iš tėvų ir patėvis arba pamotė, o vaikas (-ai) turi biologinį tėvą arba motiną (Juozeliūnienė, 2003). G. Širvinskienė (2010) teigia, jog vaikų auginimas šeimoje, kuri yra pamotės/patėvio šeima yra gana dažna realybė, nes mažai po skyrybų vieniši tėvai gyvena vieni laikinai, o kuria naujas šeimas. Taip pat autorė pabrėžia, jog vaikams geriausia augti abiejų biologinių tėvų šeimoje (Širvinskienė, 2010), tačiau pakartotinė santuoka reglamentuoja vaiko ir naujojo asmens - pamotės, patėvio tarpusavio santykius, tačiau jo ryšiai su biologiniu tėvu ar motina išlieka, taip pat jis gali ir su jais bendrauti (Juozeliūnienė, 2003). Galima teigti, jog vaikai, gyvenantys pakartotinos santuokos šeimoje turi dvi šeimas: pirmoji – ta, su kuria vaikas gyvena, pavyzdžiui - biologinės mamos ir naujai atsiradusio patėvio šeima, antroji – biologinio tėčio ir pamotės sukurtą antroji santuoka ir šeima.

D.P. Schneller ir J.A. Arditti (2004) teigia, kad po skyrybų tėvai bando pakeisti prieš tai turėjusią šeimos struktūrą ir labai stengiasi sukurti geresnius, tvirtesnius ryšius su vaikais ir antros santuokos antra puse, todėl kaip teigia K. Ralys ir G. Navaitis (2014) yra galima tikėtis, kad šeimose, kurias sudaro antrą kartą susituokę asmenys, sutuoktiniai daugiau dėmesio skiria savo vaikų ugdymui, siekia kuo geriau išsiaiškinti ir bandyti išspręsti jų ugdymo uždavinius. „Tokiose šeimose atliekami tėvo / patėvio ir motinos / pamotės vaidmenys dar nėra visuomenės aiškiai suvokti ir apibrėžti“ (Ralys, Navaitis, 2014, 58psl.).

Pakartotinos sąjungos/santuokos, tėvų ir vaikų santykiuose vyksta pokyčiai, kuriuos G. Širvinskienė (2010) savo tyrime išskiria ir teigia: „ankstyvuojant laikotarpiu po tėvų skyrybų, tėvų ir vaikų ryšys tampa labiau pažeistas ir konfliktiškas, nors su laiku supanašėja į neišsituokusioje šeimoje vyraujančius ryšius, vaikų auklėjimui būdinga ir tai, kad patėviai/pamotės vaikams yra mažiau autoritetingi nei biologiniai tėvai, vaikų prisitaikymas sunkesnis šeimose, kuriose auga nebiologiniai broliai/seserys“ (Širvinskienė, 2010, 658psl.).

V. Satir „pakartotinos partnerystės šeimas įvardija kaip maišytas šeimas, kurios gali būti trijų formų:

- 1) moteris su vaiku, ištekėjusi už vyro be vaikų,
- 2) moteris be vaikų, tapusi mama naujo vyro vaikams
- 3) abu partneriai turi vaikų iš buvusių santuokų“ (Bagdonaitė, 2010, p. 19).

Visose trijose formose, V. Satir, taip pat atskleidžia santykių gausą bei sudėtingumą nes šeima susideda iš žmonos, vaikų, jos naujo vyro ir jos buvusio vyro, o antruoju atveju - tas pats

liečia ir vyrus, kai šeimoje yra vyras ir jo vaikai, jo pirmoji žmona ir jo antroji žmona (Bagdonaitė, 2010). Trečiuoju atveju, šeimoje yra žmona, jos vaikai, vyras, vyro vaikai, jo pirmoji žmona ir naujos partnerės buvęs pirmas vyras. Autorė taip pat atskleidžia, kad pakartotina partnerystė yra pakankamai sudėtinga santykių prasme, kuri pasižymi ir papildomais ryšiais bei vaidmenimis (Bagdonaitė, 2010).

Pakartotinė santuoka, kaip ir pirmoji santuoka, turi savo sunkumų, kuriuos įvardino Šeimos santykių institutas (2009, p.36):

- Jei yra vaikų iš ankstesnių santuokų, tuomet sunkumai kyla ir tėvams, ir vaikams. Tėvai turi atlikti tėvystės pareigas ir rūpintis ne biologiniais vaikais, be to, reikia pasidalinti atsakomybe ir funkcijomis su vaikų biologiniais tėvais. Vaikai tokiais atvejais dažniausiai patiria lojalumo konfliktą.

- Sutuoktiniams gali kilti sunkumų pasiskirstant pareigas ir atsakomybę atliekant tėvų vaidmenis, nes partneriai jungiasi į pakartotinę santuoką su savo požiūriais ir nuostatomis, kaip pavyzdžiui:

- jei sutuoktinis myli mane, pamils ir mano vaikus;
- vaikas negali pamilti pamotės ar patėvio, nes privalo mylėti savo tikrą tėvą ar motiną;
- pamotė ar patėvis visada skirtingai mylės savo vaikus nei posūnius ar podukras;
- pamotė ar patėvis neturi teisės kištis į ne biologinio vaiko auklėjimą.

- Pakartotinai susituokusios poros gyvenimą gali apsunkinti ir neužbaigti santykiai su ankstesniais sutuoktiniais. Jei išlieka emocinė priklausomybė (nesvarbu, ar tai būtų neapykanta, ar meilė, ar polinkis idealizuoti buvusį partnerį), kyla grėsmė gyvenimui „trise“. Tuomet neretai ankstesnis sutuoktinis idealizuojamas ir nuolat lyginamas su naujuoju (Šeimos santykių institutas, 2009, p.36).

Apibendrinant šį poskyrį, galime teigti, kad Lietuvoje ištuokų skaičius yra ganėtinai didelis (žr. 2 pav.), ir didėjant ištuokų skaičiui – didėja ir pakartotinių santuokų skaičius. Priežasčių sudaryti pakartotinę santuoką yra įvairių, tačiau dažniausia priežastis sudaryti pakartotinos santuokos šeimą yra galimybė ir bandymas pakeisti ar papildyti pirmoje santuokoje neišpildžiusius lūkesčius, sukurti geresnius, šiltesnius ir glaudesnius santykius su antra puse nei pirminėje santuokos šeimoje. Ši pakartotina santuoka lemia ir pokyčius visų naujos šeimos asmenų gyvenime, t.y. vyro, moters, vaikų. Tai etapas, kuris „duoda“ startą naujiems santykiams vyro ir moters gyvenime, tėvo/mamos ir vaikų santykiuose bei naujos pakartotinos šeimos ir aplinkinių asmenų santykiuose ir nusistovėjusiuose nuostatuose bei požiūriuose visuomenėje ir aplinkoje.

1.3. Šeimos istorijos žinojimo reikšmė vaikui

„Šeima yra kiekvienos tautos, visuomenės istorinės ir kasdienės gyvenenos pagrindas, nes ji yra seniausia ir pastoviausia žmonių socialinio ir asmeninio gyvenimo forma, kuri išlaikė tūkstantmečių istorinių, ekonominių, politinių pokyčių, revoliucijų, karų išbandymų našta“ (Rusteikaitė, 2006, 2p.). Šeima visuomet atlieka nepamainomą vaikų auginimo, ugdymo ir kartų raidos funkciją, nes tautos ir kultūros istorinis tęstinumas ir ateitis priklauso nuo šeimos stabilumo, kūrybinių galių ir gebėjimo prisitaikyti prie naujų ekonominių, sociokultūrinių gyvenimo sąlygų (Žibaitis, 1995). Dowling (2003) nuomone, vaikui jo šeima yra kritiškai svarbi, nes ryšys tarp vaiko ir jo šeimos yra labai asmeniškasis ir intensyvus. Autoriaus nuomonei pritaria ir Miškinis (2006), teigdamas, kad nuo senų laikų Lietuvos šeimoje per papročius ir tradicijas buvo perduodama patirtis: elgesio būdas, dorovė, tikėjimas, požiūris į pasaulį ir gyvenimą, kultūros vertybės, socialinių santykių formavimas ir kt.

Istoriškai „tradicinė“ šeima yra gana neilgalaikis darinys, nes ji atsirado XIX-XX amžiaus sandūroje kartu su didžiuliais pokyčiais, sąlygotais industrializacijos ir urbanizacijos, kai tuomet išplėstinė šeima nebebuvo tokia reikalinga materialiniu požiūriu, branduolinės šeimos tapo mažesnės (Rusteikaitė, 2006). Žmonių gyvenimo trukmė pailgėjo, o jų ekonominis priklausymas nuo kitų sumažėjo; todėl vedybos visam gyvenimui daliai individų pasidarė nebe būtinos, todėl ėmė rasti įvairių šeimos formų: šeimų be vaikų, vienos motinos ar tėvo su vaikais šeimų, įvairių ir įtėvių ar sugyventinių šeimų (Davidavičius, 2004). R. Juozapaitė (2015) kalbėdama apie materialinės santuokos sudarymo sąlygas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje iki XVI a. Pamini, jog „vienas iš santuokos tikslų yra asmens ekonominių interesų tenkinimas, todėl materialiniai sumetimai neatmestini savarankiškai apsisprendžiant dėl santuokos sudarymo“ (Juozapaitė, 2015, p.75).

Šeima, kaip jau buvo minėta, yra svarbiausia vaikų auklėtoja, prižiūrėtoja, nes ji natūraliausiu ir priimtinausiu būdu mokomylėti vienas kitą, bendrauti, draugauti, o tai tiek vaikų, tiek ir suaugusiųjų gyvenimo pilnatvės pagrindas, emocinio saugumo ir užtikrintumo vieta (Bikulčius, 1995). Anot J. Bikulčiaus (1995) mažo vaiko besiformuojančiai savimonei ir gyvenimo jausmui didelės įtakos turi tėvai ir jų pavyzdys – tėvų gyvenimo pavyzdys, pažiūros į santuoką, šeimą, elgesys vienas su kitu ir aplinkiniais. Vaikui matomas mamos ir tėčio pavyzdys kuria vyro ir moters uždavinius, bendravimą ir pareigas šeimoje, o vaikai, kurie mato, jog mama viena pati rūpinasi visais šeimos rūpesčiais ir viena pati atlieka tiek mamos, tiek vyro vaidmenis šeimoje, tie vaikai mato kitokį šeimos vaizdavimą ir kitokias pareigas. Anot Ivanauskienės (1998) tėvo ir motinos pareigas šeimoje vaikai supranta bendraudami su tėvais, seneliais, artimaisiais. Taip suvokiami moters ir vyro vaidmenys, jų turinys bei raiškos būdai, taip pat

šeimoje ugdoma vaikų pareiga, kuri yra – svarbi dorinė vertybė ir be jos neįmanomas pilnavertis asmenybės dvasinis ugdymas (Ivanauskienė, 1998).

Vaikui, žinoti savo kilmę yra labai svarbu dėl trijų priežasčių, kurias įvardijo W.J. Schull (2007). *Pirmoji priežastis*, vaikui žinoti savo kilmę, yra įvardinta genetinė ir medicininė informacija, kuri yra susijusi su jo biologinių tėvų genais, medicinine sveikatos istorija. W.J. Schull (2007) pažymi, jog labai svarbu yra žinoti kokiomis ligomis sirgo/serga vaiko biologiniai tėvai, kadangi šios ligos gali būti paveldimos genetiškai, o informacija apie genetiškai paveldimas biologinių tėvų ligas, naudinga labai naudinga jas gydant (Dennison, 2008). „Klaidinga informacija apie savo šeimos genus gali tapti netinkamos diagnozės ar netinkamo gydymo priežastimi, tačiau pastebėtina, kad žmogaus teisė žinoti apie riziką susirgti genetiškai paveldimomis ligomis gali būti įgyvendinama ir neatskleidžiant tėvų tapatybės“ (Janušaitytė, 2012, p.14).

Antroji priežastis – giminingumas, o ši problema gali atsirasti vaikui įvaikintam ar gyvenančiam vaikų namuose, kurie nežino savo biologinės kilmės (Janušaitytė, 2012, p.14). Nežinant savo biologinių tėvų gali kilti rizika užmegzti net ir intymius santykius su savo giminaičiais ar biologiniu broliu/seserimi, ir vėliau tai gali atsiliiepti jų-vaikų- vaikams, nes gali išsivystyti sunkios genetinės ligos, nors tikimybė nėra labai didelė, tačiau ji – egzistuoja (Dennison, 2008). „Poreikis išvengti giminingumo ir santykių tarp brolių ir seserų, kurie yra draudžiami daugelyje pasaulio valstybių, taip pat ir Lietuvoje yra labai svarbus“ (Janušaitytė, 2012, 15p.).

Trečioji priežastis, kodėl asmeniui turėtų būti atskleista informacija apie jo biologinius tėvus – *psichologinės žalos galimybė* (Schull, 2007). „Vaikui, informacijos stoka apie jo tapatybę, gali sukelti nepataisomus psichologinius pažeidimus, nes dauguma asmenų nežinančių savo tikrosios kilmės patiria „genealoginį sumišimą“ – tik žinodami kilmę žmonės gali suvokti, kas iš tikrųjų jie tokie yra“ (Janušaitytė, 2012, 15p.).

R. Janušaitytė (2012) pažymi, jog „vaikas nežinantis savo kilmės išgyvena, jaučiasi svetimas, nesuprastas, nežinantis kas jis toks, o tai veikia asmens psichiką, jo gebėjimą prisitaikyti socialinėje aplinkoje, o tiesos laikymas paslapyje arba melavimas vaikui apie jo kilmę, turi neigiamą efektą asmeniniam identitetui ir bendravimui su kitais“ (Janušaitytė, 2012, 15p.). Anot J.O. Salij (2002) kiekvienas iš mūsų žinome, kad šeimos išsiskyrimas gali padaryti psichologinės žalos vaikui, vaikas gali nebejusti savo vertės, nebenorėti būti pripažintam pačių artimiausių artimųjų, tai gali susilpninti saugumo ir užtikrintumo jausmą. Vis daugiau vaikų auga šeimoje su vienu iš tėvų – mama arba tėčiu. Vienišos mamos ir tėčiai visais būdais bando kompensuoti kito augintojo nebuvimą šeimoje, tačiau jos turi suprasti, jog jų laukia diena, kuomet vaikai paklaus „o, kur mano mama/tėtis?“. Pasak L. Bobrovos ir R. Alūzo (2002)

nepalankūs mikroaplinkos faktoriai, tokie kaip dažnas tėvų girtavimas, šiurkštus elgesys, smurtas artimoje aplinkoje, nedarni ar „nepilna“ šeima, meilės, pasitikėjimo, pagarbos stoka ir t.t., neužtikrina vaiko emocinių ir intelektinių poreikių patenkinimo, jie sudaro sąlygas susiformuoti iškreiptai gyvenimo poziciją ir daro neigiamą įtaką vaikų emocijoms ir jausmams.

Apibendrinant galima teigti, jog šeima jau nuo seno yra pirminė ir pagrindinė vaiko ir visuomenės institucija, kurioje jis yra ugdomas, formuojamas jo charakteris, požiūris į šeimos ir visuomenės vertybes, tradicijas ir šeimos narių vaidmenis. Šeimoje turi būti sukurtos palankios aplinkos vaikams ugdytis ir augti sveikai. Jau nuo seno, šeimoje buvo perduodamos šeimos tradicijos, papročiai, dorovė, tikėjimas, požiūris į pasaulį ir gyvenimą, kultūrą ir t.t. Šiuo metu, šeimos institutai pradėjo irti, pradėjo formuotis pakartotinos šeimos institutai, kurie vaikams formuoja naujas vertybes, papročius, tikėjimą, požiūrį į visuomenę. Vaikui žinoti savo kilmę reikia ne tik dėl pirmosios biologinės šeimos perduodamų vertybių, tradicijų, nuostatų ir palikimo, tačiau ir dėl genetinių ligų grėsmės, giminės žinojimo bei galimos psichologinės grėsmės patirimo ateityje, jei biologinės tėvystės ar motinystės tiesa paaiškėtų vėlesniame vaiko amžiuje.

1.4. Vaikų išgyvenimai sužinojus savo biologinę kilmę

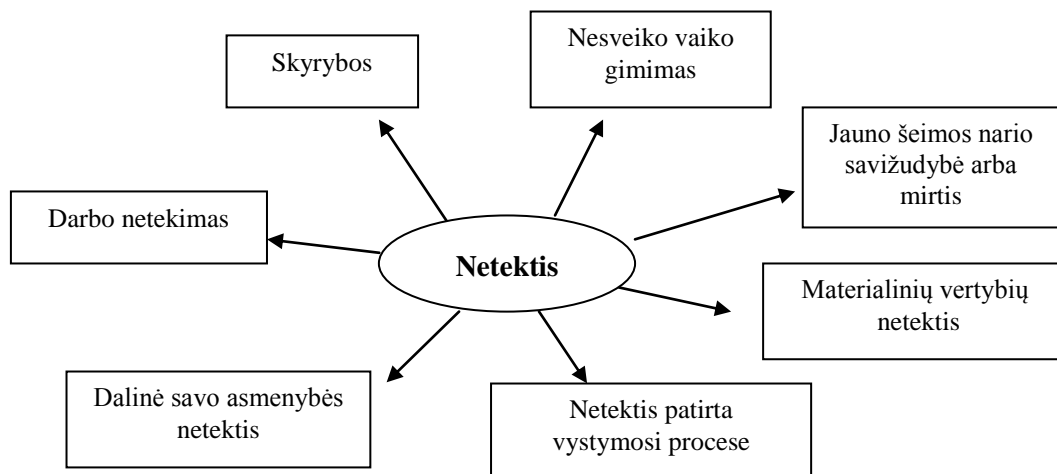
„Šeimos nesutarimai, tėvų išsiskyrimas, pakartotinės santuokos ar partnerystė bei vienišų mamų/tėvų šeimos dažnai siejamos su neigiamomis įtakomis vaikams“ (Širvinskienė, 2010, 656psl.). Autorė pabrėžia, jog „tėvų skyrybas išgyvenantiems vaikams dažnai atsiranda sveikatos ir psichologinių problemų“ (Širvinskienė, 2010, 656 p.).

Vaikai, kurie patiria tėvų skyrybas, tėvų skyrybų periode išgyvena daug sukrėtimų ir streso, todėl galima nuspėti, kad naujai atsiradusio patėvio ar pamotės vaikas nenorės kurį laiką pripažinti ir stengsis jo vengti, o patėviai taip pat išgyvena nemažai psichologinių problemų, mąstydami ir galvodami, kaip reikėtų susidraugauti su savo naujo partnerio vaikais (Bagdonaitė, 2010). Vaikų nenoras bendrauti su patėviais gali sukelti įtampą visoje šeimoje, šiuo atveju visas šeimos gyvenimas kurį laiką gali būti įtemptas ir asmenys gali gyventi pilnoje streso aplinkoje (Bagdonaitė, 2010).

Kuomet vaikai sužino, jog juos užaugino ne biologinis jų tėtis/mama, vaikams kyla įvairių sunkumų tiek socialinėje, adaptacinėje ir net sveikatos srityse. Šį etapą – sužinojimą- galima palyginti su netekties būsena, nes vaikas visus tuos vaikystės metus augęs su tėčiu/mama jaučiasi saugus, mylimas, reikalingas, o toks sukrėtimas, kaip tiesos sužinojimas, pakeičia ir paliečia vaiką labai jautriai ir skaudžiai.

Anot Rusteikaitės (2006), tėvo ar motinos pasitraukimas iš šeimos vaikui labiau kenkia jo sveikatai, negu vieno iš tėvų mirtis, nes vaikai, išgyvenę skyrybas ir gyvenantys vieno tėvo šeimoje, ilgai puoselėja viltį, kad kada nors tėvai vėl gyvens kartu (Peters, 1999).

Netektis – tai ne tik artimo žmogaus mirtis, kaip teigia Symos (cit. Leliūgienė, 1996), netektys gali būti skirstomos į kategorijas (žr. 3 pav.).

3 pav. Netekties skirstymas į kategorijas

Vienos netektys gyvenime būna labiau juntamos, kitos – mažiau, tačiau žmogus visada patiria dvasinį skausmą, sielvartą, o nereti atvejai, kai tam pačiam žmogui šiuo atveju vaikui, tenka išgyventi vieną netektį po kitos, t. y. pakartotinę netektį (Kočiūnas, 1995). Vaikai augę nepilnose šeimose arba patėvio šeimoje patiria biologinio tėvo netektį, o sužinoję, jog juos auginęs tėvas yra jų netikras tėvas – patiria antrą (pakartotinę) netektį. Netektis iš pagrindų sukrečia mūsų egzistenciją, skaudūs išgyvenimai parodo, kad gyvenimas yra be garantijų, kad bet kada gali ištikti chaosas (Šedienė, Banienė, 2005).

Šedienė, Banienė (2005) teigia, jog „išgyvendamas šoką ir neigimą, nukentėjusysis pradeda taikyti neracionalius metodus – gynybinius mechanizmus, o atmetimas (neigimas) yra anksčiausiai išsirutuliojęs ir paprasčiausias ego gynybinis mechanizmas“ (Šedienė, Banienė, 2005, 57p.). Vaikai sužinoję tiesą apie savo biologinius tėvus pirmiausia netiki tuo, ką sužino. Toliau, pasak Šedienės ir Banienės (2005), seka pradinis atmetimo būdas – paprasčiausias nemalonių faktų būvimo atmetimas ir paneigimas. Vaikai patekę į nelauktą ir sukrečiančią situaciją, laikinai apsidraudžia atmetimu ir pradeda į viską reaguoti atmetimu ir nenoru, nepasitikėjimu bendrauti, nes būtent taip jie laimi laiko atsigauti, kai dėl situacijos staigumo ir aštrumo nuslopinami brandesni ego būdai ją tvarkyti (Tahka, cit. Šedienė, Banienė, 2005). „Šiame gedėjimo stadijos etape pradeda veikti dar vienas apsaugos mechanizmas – regresija. Išgirdęs žinią apie netektį, vaikas gali mąstyti ir elgtis taip, kaip jam buvo būdinga ankstesnėje vystymosi fazėje, o netektis skatina prarasti racionalumą ir įjungti savigynos mechanizmus.

Autorės pabrėžia, jog gedint jie yra funkcionalūs, nes padeda laimėti laiko, kad būtų galima įvertinti save ir supantį pasaulį“ (Šedienė, Banienė, 2005, 57p.). Vaikų elgesio ir emocijų problemos visados tiek tėvams, pedagogams ir specialistams kelia susirūpinimą ir yra iššūkiai tėvų autoritetui ar net apskritai grėsmė visos visuomenės nusistovėjusiai tvarkai ir stabilumui (Blyth, Millner, 2002).

Butvilas (2008) pastebėjo, jog daugelis tyrėjų (Mishara, 2002; Lovre, 2003; Perry, 2001) tikina, kad tie vaikai, kurie yra patyrę artimųjų netektį šeimoje, geba kur kas labiau nei jų bendraamžiai ar net vyresni vaikai suprasti ir atjausti kitus, patyrusius panašią netektį kaip ir jie. E. Kübler-Ross (cit. Butvilas, 2008) nurodo, kad „neretai savo šeimoje patyrę artimųjų netektį vaikai kur kas tinkamiau padeda panašaus likimo draugams nei kad suaugusieji, nes ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai linkę atvirai pasidalyti savo išgyvenimais su panašią patirtį turinčiais bendraamžiais“ (E. Kübler-Ross, cit. Butvilas, 2008, 92p.)

Netektį patyrusiems vaikams, pasak A. Juodraičio (2004), dažnai kyla išorinės ir net vidinių prisitaikymo problemų; vaikai daugiau nei kiti asmenys yra linkę perimti antivertybes ir elgtis atgrasiai, visuomenei mažiau priimtina, dažnai įsitraukia į subkultūrų įvairovę ar net prisiima kriminalinius socialinius vaidmenis, kuriais siekia kompensuoti turimą žemą statusą tarp kitų bendraamžių asmenų visuomenėje.

R. A. Peters (1999) teigia, kad naivu yra tikėtis, kad naujos kuriamos pakartotinos partnerystės šeimoje tėvų biologiniai vaikai nepatirs jokių sunkumų prisitaikant prie naujai kuriamos šeimos, jos narių ir aplinkinių asmenų, nes visi šioje šeimoje nariai jaučia ne tik stresą dėl būsimos ateities, bet ir įtampą, nes pakartotinos santuokos kuriama šeima turės elgtis taip, kaip dar yra nepasirengę (Peters, 1999). Taip pat yra galima daryti prielaidą, kad naujos šeimos nariams reikia ir laiko, kad galėtų adaptuotis naujoje šeimoje ir užmegzti gerus, šiltus ir draugiškus santykius vieni su kitais (Peters, 1999).

Taigi, apibendrinant emocinius vaikų išgyvenimus sužinojus tiesą apie savo biologinius tėvus, galime teigti, tėvo ar motinos pasitraukimas iš jau sukurtos šeimos gyvenimo ir „naujas startas“ labiau kenkia vaiko sveikatai, negu vieno iš tėvų mirtis. Vaikai augę nepilnose šeimose arba patėvio/pamotės šeimoje, patiria biologinio tėvo netektį, o sužinoję, jog juos auginęs tėvas yra jų netikras tėvas – patiria antrą (pakartotinę) netektį. Ši netektis vaikų gyvenimus iš pagrindų sukrečia, o patirti skaudūs išgyvenimai parodo, kad gyvenimas yra be garantijų, kad bet kada gali ištikti chaosas (Šedienė, Banienė, 2005). Mokslinės literatūros analizės metu išryškėjo nemažai tėvų skyrybų ir vaikų biologinių tėvų nežinojimo panašumų, tokių kaip: panašūs emociniai išgyvenimai, kuriuos patiria vaikai, šie išgyvenimai neretai pastebimi iš pakitusio vaikų elgesio

(atsiranda elgesio problemų), pakitę ir konfliktiški tėvų – vaikų santykiai, nepasitikėjimas kitais, dalies savo identifikacijos praradimas, tuštumos jausmas praradus artimą.

Apibendrinimai

Šeimos samprata tiek mokslinėje literatūroje, tiek teisinėje bazėje yra plačiai ir giliai nagrinėjamas reiškinys, kuris yra dinamiškas ir įdomus daugeliui mokslininkų. Šeima yra visuomenės pagrindas, pirmoji socialinė institucija, kurią sudaro du asmenys įstatymų nustatyta tvarka susieti santuokos saitais ir turintys vaikų, kuriuos augina ir ugdo šeimos aplinka ir jos komponentai. Šeimoje jau nuo seniausių laikų buvo perteikiami papročiai, vertybės, tikėjimas, požiūris į pasaulį, šeimos narių vaidmenys, kultūros vertybės ir kt. Šių dienų šeima išgyvena labai nelengvas ir sudėtingas dienas, įvairūs socialiniai veiksniai veikia šeimas, jos sudėtis pradeda kisti, daugėja nepilnų, išsiskyrusių ir pakartotinių šeimų, todėl šeima taip pat laikoma ir dinamiška, kintanti, nes ji kuriasi, keičiasi, siaurėja ir t.t. Yra išskiriamos ir šeimos rūšys, kurias apibūdinamos pagal jų sudėtį, pavyzdžiui: nepilna šeima, patėvio/pamotės šeima ir kt.

Šio instituto suirimas vaikams reiškia labai lemtingą emocijų lūžį. Mūsų visuomenėje daugėjant skyrybų skaičiui, daugėja ir pakartotinių santuokų skaičius. Priežasčių sudaryti pakartotinę santuoką yra įvairių, tačiau dažniausia priežastis sudaryti pakartotinos santuokos šeimą yra galimybė ir bandymas pakeisti ar papildyti pirmoje santuokoje neišpildžiusius lūkesčius, sukurti geresnius, šiltesnius ir glaudesnius santykius su antra puse nei pirminėje santuokos šeimoje. Pakartotinos santuokos, tai tarsi etapas, kuris „duoda“ startą naujiems santykiams vyro ir moters gyvenime, tėvo/mamos ir vaikų santykiuose bei naujos pakartotinos šeimos ir aplinkinių asmenų santykiuose ir nusistovėjusiuose nuostatuose bei požiūriuose visuomenėje.

Siekiant, jog naujos pakartotinos šeimos aplinkoje vyrų teigiamas, pozityvus ir pasitikėjimo pilnas bendravimas, būtina formuojant vaiko charakteriui yra sąlygos saugiai, palankiai ugdymo aplinkai sudaryti. Šeimoje turi būti sukurtos palankios aplinkos vaikams ugdytis ir augti sveikai. Nereikėtų pamiršti, jog vaikams reikia žinoti savo kilmę ne tik dėl pirmosios biologinės šeimos perduodamų vertybių, tradicijų, nuostatų ir palikimo, tačiau ir dėl genetinių ligų grėsmės, giminės žinojimo bei galimos psichologinės grėsmės patirimo ateityje, jei biologinės tėvystės ar motinystės tiesa paaiškėtų vėlesniame vaiko amžiuje.

Vaikai augę nepilnose šeimose arba patėvio/pamotės šeimoje, patiria biologinio tėvo netektį, o sužinoję, jog juos auginęs tėvas yra jų netikras tėvas – patiria antrą (pakartotinę) netektį. Mokslinės literatūros analizės metu išryškėjo nemažai tėvų skyrybų ir vaikų biologinių tėvų nežinojimo panašumų, tokių kaip: panašūs emociniai išgyvenimai, kuriuos patiria vaikai, šie išgyvenimai neretai pastebimi iš pakitusio vaikų elgesio (atsiranda elgesio problemų), pakitę ir

konfliktiški tėvų – vaikų santykiai, nepasitikėjimas kitais, dalies savo identifikacijos praradimas, tuštumos jausmas praradus artimą.

2 skyrius. VAIKO TEISĖ ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ TURINYS IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LR IR TARPTAUTINIULOSE DOKUMENTULOSE

2.1. Vaiko samprata ir vaiko teisės apie kilmę turinys ir esmė LR ir tarptautiniuose dokumentuose

„Vaikystė yra svarbiausias laikotarpis, kuris nulemia kiekvieno žmogaus likimą, įtvirtina pasitikėjimą žmonija arba atstumia nuo jos, laikas, kai padedami pagrindai gyvenimo meilei ir mokymuisi, tobulumo troškimui, atsparumui gyvenimo negandoms, norui dalytis ir padėti vieni kitiems, visų gyvybių pagarbai“ (Paulauskaitė, cit. Norvilytė, 2013, 23p.). Vaikas, visų pirma, yra žmogus, todėl jam taikomos ir visos pagrindinės žmogaus teisės, kurias garantuoja tiek Lietuvos Respublikos įstatymai bei tarptautiniai įstatymai ir dokumentai (Janušaitytė, 2012).

Europos žmogaus teisių konvencijoje (toliau – EŽTK) (1995) vaiko sąvokos esmė nėra išskiriama. P. Seneave (1997) šią aplinkybę grindžia tuo, kad EŽTK „straipsniai buvo formuluojami specialiai negalvojant apie jų taikymo vaiko teisių apsaugai galimybę“ (Butkutė, 2014, 9p.). Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1989) (toliau – JTGTK) 1 straipsnis apibrėžia vaiką, kaip žmogų neturintį 18-os metų, jei pagal įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) (toliau VTAPI) 2 straipsnyje vaiko sąvoka apibrėžiama labai panašiai, jame rašoma: „Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“. Tai reiškia, kad vaiko apibrėžimas gali keistis priklausomai nuo galiojančiuose įstatymuose apibrėžtų vaiko amžiaus ribų. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000) (toliau – CK) 2.9 straipsnyje apibūdinamas nepilnametis, kaip šešiolikos metų sulaukęs, „jo tėvų, globos (rūpybos) institucijų, jo rūpintojų ar jo paties pareiškimu gali būti teismo tvarka pripažintas visiškai veiksniu (emancipuotas), jeigu yra pakankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti visas civilines teises ar vykdyti pareigas“ (CK, 2000). Vaiko sampratos amžiaus ribą apibrėžia ir CK 2.5 straipsnio 2 dalis, kurioje teigiama, kad „tais atvejais, kai įstatymai leidžia fiziniam asmeniui sudaryti santuoką anksčiau, nei sueis aštuoniolika metų, asmuo, kuriam nėra suėjęs šis amžius įgyja visišką civilinį veiksnumą nuo santuokos sudarymo momento“ (CK 2.5str, 2000).

G. Babachinaitė (1996) pabrėžia vaiko apsaugos būtinumą dar iki jam gimstant ir po jo gimimo, nepamirštant to, kad vaikas negeba tinkamai pasirūpinti savimi ir savo teisėmis bei jo interesų teisėta apsauga. Vaiko teises turėtų, ginti jo tėvai, nes CK (2000) 3.137 straipsnis teigia, jog „vaiko kilmė yra grindžiamos vaiko ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“. R. Janušaitytės (2012) teigimu vaiko tėvais yra laikomi jo biologiniai tėvai, o motinystė ir tėvystė pripažįstama –

kraujo giminyse. Autorė tai laiko labai svarbiu ryšys tarp vaikų ir tėvų, kuris formuoja vaiko tapatybės jausmą. A. Bainham ir kt. (1999) teigia, jog jau 1999 metais buvo siūloma visiškai atsisakyti biologinės tėvystės ir motinystės sampratos ir ją keisti psichologine motinyste ar tėvyste, o Janušaitytė (2012) pabrėžia, jog „vis labiau yra propaguojama socialinė tėvystė, kadangi vaikas savo tėvais laiko tuos, kurie su juo gyvena, jam skiria savo dėmesį, jį auklėja. Vaikas jaučiasi saugus, o tai gali užtikrinti nebūtinai biologiniai tėvai, nes tėvai yra tie asmenys, kurie tiesiogiai atlieka motinos ir tėvo funkcijas“ (Janušaitytė, 2012, 14p.). Autorė taip pat pabrėžia jog „žinoti savo kilmę yra labai žmogiška ir svarbu kiekvienam asmeniui, tačiau gali kilti klausimas, kodėl apskritai vaikas turi teisę žinoti savo kilmę ir kodėl ši teisė tapo tokia svarbi. Reikia įvardinti priežastis, lemiančias vaiko teisės žinoti savo kilmę svarbą“ (Janušaitytė, 2012, 16p.).

Hagos konvencijoje (1993), buvo priimta, jog „valstybės-dalyvės kompetentingos institucijos turi užtikrinti, kad būtų išsaugota informacija apie vaiko kilmę, vaiko tėvų tapatybę bei vaiko ligos istoriją“ (Hagos konferencija dėl tarptautinės privatinės teisės septynioliktosios sesijos baigiamasis aktas, 30 straipsnis). Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) 7 straipsnis mini, jog „vaikui gimus, jis yra įregistruojamas ir nuo to momento jau turi teisę į vardą, pilietybę bei teisę žinoti savo tėvus ir būti jų globoje“. Šios dvi tarptautinės konvencijos pažymi vaiko ir tėvų kilmės svarbą vaiko gyvenime bei vaiko teisę žinoti savo tėvus.

Apibendrinant šį poskyrį, galime pastebėti, jog tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose dokumentuose, vaikas yra asmuo iki 18 metų, jei įstatymų nustatyta tvarka jis nėra emancipuotas, o vaiko teisę į šeimos ryšius įtvirtinama per teisę žinoti savo tėvus arba kitaip - teisę žinoti savo kilmę, teisę užmegzti kontaktą ir bendrauti su savo tėvais, būti globojamu arba augti šeimoje, teisę į tinkamą vystymuisi ir ugdymui aplinkos sukūrimą bei pačią teisę. O mūsų valstybė turi pareigą „užtikrinti, kad šeimos gyvenimas būtų tinkamai apsaugotas nuo bet kokio kišimosi, išskyrus tam tikrus ypatingus atvejus, kai reikia užtikrinti kitų interesų/vertybių apsaugą“ (Mineikaitė, 2012, p.31).

2.2. Vaiko teisės žinoti biologinę kilmę reglamentavimas Lietuvoje

„Kiekvienas vaikas turi savo gyvenimo istoriją“ (Kabašinskaitė, Povilėnaitė, 2004, p.18), ta istorija yra tai, kur jis gimė, gyveno, kas jį augino, kokia yra jo rasė, kultūra, religija, kalba, išvaizda, ar jis auga savo tėvų šeimoje, globos namuose ar yra tiesiog įvaikintas, ar jis gali džiaugtis savo kultūra, kalba, religija ir išreikšti jas (Kabašinskaitė, Povilėnaitė, 2004).

„Priėmus JTVTK, pasikeitė teisinis požiūris į vaiką – jis tapo teisės subjektu, turinčiu autonomišką teises. Viena vertus, vaiko, kaip teisių turėtojo, statusas siejamas su vaiko nebrandumu, pažeidžiamumu, negalėjimu savarankiškai naudotis savo teisėmis, teigiant, kad

vaiko teisės galima įgyvendinti tik per kitų asmenų – visų pirma tėvų, teisės ir pareigas (tėvų valdžia). Kita vertus, JTVTK nuostatos numato galimybę vaikui aktyviai naudotis savo teisėmis ir jas ginti“ (Kairienė, Dzindzalietienė, 2008, p. 55).

Teisės žinoti savo kilmę konkretizavimas yra paliktas nacionalinių valstybių kompetencijoje (Janušaitytė, 2012). Lietuvoje ši teisė įgyvendinama per asmens identiteto užtikrinimą ir tėvystės nustatymą reglamentuojančius įstatymus, taip pat per asmens teisę į šeimos ryšius (žr. 2 lentelė), kuri yra numatyta CK 3.161 straipsniu ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) (toliau- VTAPI) 9 straipsnyje.

2 lentelė. **Vaiko teisė žinoti biologinę kilmę galimybės.**

Vaiko teisės	Turinys
Identiteto užtikrinimas	<p>„Turi teisę į vardą ir pilietybę“ (Vaikų konstitucija, 2015, p.6). „Kiekvienam vaikui vardą suteikia tėvai“ (CK 3.166). „Kiekvienam vaikui yra suteikiama tėvų pavardė“ (CK 3.167) „Vaikas nuo gimimo momento turi teisę į vardą, pavardę, tautybę ir pilietybę <...>“ (VTAPI 9str. 1d.) „Vaikas įregistruojamas tuoj po gimimo ir nuo gimimo momento turi į vardą ir pilietybę <...>“ (JTVTK 7str.) teisę</p>
Tėvystės užtikrinimas	<p>„Kai vaiko gimimo įrašė nėra duomenų apie tėvą, tėvystė gali būti pripažįstama pagal asmens, laikancio save vaiko tėvu, pareiškimą“ (CK 3.141) „Vaikas turi teisę žinoti savo tėvus, jei tai nekenkia jo interesams“ (CK 3.161) „<...>vyras, laikantis save pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvu, kartu su būsima vaiko motina gali civilinės metrikacijos įstaigai pagal būsimos vaiko motinos gyvenamąją vietą paduoti pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo vaiko motinos nėštumo laikotarpiu“ (CK 3.146) „Vaikas <...> turi teisę <...> žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas“ (JTVTK 7str.)</p>
Teisė į šeimos ryšius	<p>„Turi teisę gyventi kartu su tėvais, jei negyveni kartu – bendrauti“ (Vaikų konstitucija, 2015, p.22). „Vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais <...>“ (CK. 3.161) „Vaikas turi teisę <...> bendrauti su tėvais <...> ar tėvai gyvena kartu, ar skyrium, bendrauti su giminaičiais, jei tai nekenkia vaiko interesams“ (CK 3.161) „Vaikas nuo gimimo momento turi <...> teisę į šeimos bei kitus su jo individualybe susijusius ryšius ir jų išsaugojimą“ (VTAPI 9str. 1d.) „<...> teisę nuolat su jais bendrauti <...>“ (JTVTK 9str.)</p>

Anot R. Janušaitytės (2012) identitetas yra pradedamas formuoti nuo vaiko gimimo registracijos, kuri yra vos gimus vaikui yra numatyta įstatymų. Autorė taip pat pabrėžia, jog vaiko gimimo įregistravimas yra labai svarbus įgyvendinant vaiko teisę žinoti savo kilmę, o įregistravimo dokumentai atskleidžia jo identitetą. Teisė į vardą yra suvokiama natūraliai, nes kiekvienas tik gimęs kūdikis turi būti įregistruojamas ir tėvų pageidavimu jam suteikiamas tam tikras vardas, bei pavardė (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1989). R. Janušaitytė (2012) išskiria, jog „juose įrašomi jo biologiniai tėvai, atsiranda asmens teisinis statusas valstybėje, o

gimimo registracija įtvirtina visas vaikui kaip žmogui, valstybės piliečiui garantuojamas teises“ (Janušaitytė, 2012, 25p.). LR CK 3.138 straipsnis nurodo, kad „vaiko tėvus patvirtina civilinės metrikacijos įstaigoje įrašytas gimimo įrašas ir gimimo įrašo pagrindu išduotas gimimo liudijimas“. Lietuvoje vaiko teisė išsaugoti savo identiškumą susideda iš jo teisės į pilietybę, vardą ir šeimos ryšius (Janušaitytė, 2012). Vaiko identiteto užtikrinimą, visų pirma, reglamentuoja pagrindinis įstatymas Lietuvoje – konstitucija. Vaikų konstitucijoje (2015) rašoma, jog vaikas turi teisę į vardą ir pilietybę nuo gimimo momento, tai patvirtina ir VTAP įstatymo 9 straipsnio 1 dalis bei JTVTK 7 straipsnis. CK 3.166 straipsnyje teigiama, kad vaikams vardą suteikia tėvai, o CK 3.167 straipsnyje minima, jog kiekvienam vaikui yra suteikiama tėvų pavardė. Registruojant vaiką, kurio tėvai nežinomi, vaikui vardą ir pavardę suteikia valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (CK, 2000). Vaiko identitetą gina JTVTK 8 straipsnis, kuriame „Valstybės dalyvės įsipareigoja gerbti vaiko teisę išsaugoti savo identiškumą, įskaitant pilietybę, vardą ir šeimos ryšius, kaip tai numatyta įstatymu, neleisdamos neteisėto kišimosi. Jei vaikui neteisėtai atimama dalis ar visi jo identiškumo elementai, valstybės dalyvės suteikia jam paramą ir apsaugą, reikalingą jo identiškumui kuo skubiau atstatyti“ (JTVTK 8str.).

V. Mikelėno (2009) teigimu, nustatant vaiko kilmę siekiama įteisinti giminystės ryšius, o „vaiko kilmė – tai vaiko gimimas iš konkrečių tėvų“ (Mikėlenas, 2009, p. 259). „Tai labai svarbus ryšys tarp vaikų ir tėvų, kuris formuoja vaiko tapatybės jausmą, tačiau šiandien ne vien biologinės tėvystės samprata pripažįstama kaip vienintelė“ (Janušaitytė, 2012, p. 13-14). „Kai vaiko gimimo įrašė nėra duomenų apie tėvą, tėvystė gali būti pripažįstama pagal asmens, laikancio save vaiko tėvu, pareiškimą“ (CK 3.141 str., 2000). Būna atvejų, kuomet vaikui dar negimus, tėvai kartu nori įregistruoti tėvystę, nes po gimimo to padaryti negalės dėl tam tikrų priežasčių. Šią galimybę taip pat reglamentuoja CK. Šio kodekso 3.146 straipsnyje rašoma: „<...>vyras, laikantis save pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvu, kartu su būsima vaiko motina gali civilinės metrikacijos įstaigai pagal būsimos vaiko motinos gyvenamąją vietą paduoti pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo vaiko motinos nėštumo laikotarpiu“ (CK 3.146 str., 2000). Jei gimimo liudijime informacijos apie vaiko tėvus nėra, tuomet vaikas gali prašyti savo tėvų tokią informaciją suteikti, nes įstatymai reglamentuoja ir suteikia jam teisę juos žinoti: „vaikas turi teisę žinoti savo tėvus, jei tai nekenkia jo interesams“ (CK 3.161), taip pat šią teisę reglamentuoja ir Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 7 straipsnis: „Vaikas <...> turi teisę <...> žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas“ (JTVTK 7str.).

A. Gumuliauskienė, T. Butvilas, J. Butvilienė (2008) teigia, jog „akivaizdu, kad vaiko teisė į šeimos ryšius suprantama kaip vaiko teisė nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, kaip kitų giminaičių bendravimas su vaiku“ (Gumuliauskienė, Butvilas, Butvilienė, 2008, p.147). G. Sagatys (2006) pabrėžia, kad vaiko teisės į šeimos ryšius reikia suprasti labai plačiai, kad ši teisė

susideda ne vien iš to, kad vaikas turi teisę žinoti savo tėvus, bet ir nuolat bendrauti su jais, gyventi kartu su jais. Ypatingą šeimos svarbą pabrėžia ir pagrindinis Lietuvos žmogaus teises įvardijantis dokumentas – Konstitucija (1992). Jos 38 straipsnis, nustato, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, o „valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (Konstitucija, 1992, 38str.). Vaiko teisę į šeimos ryšius reglamentuoja įstatymai (žr. 2 lentelė). Vaikai turi teisę palaikyti santykius, gyventi kartu ir bendrauti su savo tėvais, nesvarbu ar jie gyvena kartu ar skyriumi, nes tai numato vaikų konstitucija (2015), CK 3.161 straipsnis, VTAPI 9 straipsnio 1 dalis ir JTVTK 9 straipsnis. „Taigi vaikams išlieka teisė būti tėvų auklėjamiems ir aprūpinamiems, teisė tiesiogiai ir nuolat bendrauti su tėvais ir giminaičiais, jeigu tai nekenkia vaiko interesams. Tokios pat teisės suteikiamos ir nesusituokusių tėvų vaikams, o tėvui ar motinai, negyvenančiam kartu su vaiku, suteikiama ne tik teisė, bet išlieka ir pareiga bendrauti su vaiku, dalyvauti jį auklėjant“ (JTVTK ataskaitos 188 dalis, 2004). Jeigu kyla problemų ar nesutarimų dėl dalyvavimo vaikų auklėjime ar bendravime su juo, tokius ginčus sprendžia teismas (JTVTK ataskaitos 188 dalis, 2004).

Taigi, vaiko teisė žinoti savo kilmę teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra plėtojamas per tris pagrindines kryptis, t.y. identiteto užtikrinimą, tėvystės užtikrinimą ir teisę į šeimos ryšius. Lietuvoje įstatymai reglamentuoja ir suteikia vaikui teisę tiek bendrauti su savo tėvais, gyventi kartu su jais, žinoti kas tikrieji jo tėvai bei pilnai formuoti vaiko identitetą nuo vaiko gimimo. Vaikui šias teises reglamentuoja pagrindinis įstatymas – konstitucija bei kiti (CK, 2000; VTAPI, 1996; JTVTK, 2004 ir t.t.) įstatymai, kurių nesilaikymas ar trukdymas jų įgyvendinimui reikštų įstatymų pažeidimą.

2.3. Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimas.

„Teismas, atsakingos už socialinę rūpybą įstaigos bei kitos institucijos, sprendamos su vaikais susijusius klausimus, pirmiausia turi atsižvelgti į vaiko interesus“ (Kabašinskaitė, Povilėnaitė, 2004, p.10). Autorių nuomone, vaikai yra labai maži, silpni ir jiems reikia daug paramos ir globos, kad galėtų naudotis savo teisėmis. Geriausių vaiko interesų principą JTVTK (1989) įtvirtina kaip kertinį atskaitos tašką į kurį kreipiamas didelis dėmesys sprendžiant visus su vaiku susijusius klausimus teisme. Vaiko interesai – tai pagrindinis Konvencijos principas, kuriuo vadovaujamosi, kai sunku pritaikyti kitus Konvencijos straipsnius ar valstybės įstatymus, kai tėvų ar valstybės įstaigų darbuotojų interesai prieštarauja vaiko teisėms (Kabašinskaitė, Povilėnaitė, 2004). Vaiko interesams yra teikiamas pirmumas, kuriant vaikams palankią visuomenę, taip pat ir problemos sprendimas gali priklausyti nuo to, kiek vietos valdžia atsižvelgia į vaiko interesus ir norus. Šis principas „yra pamatinis vaiko teisių apsaugos principas, įtvirtintas tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje“ (Mineikaitė, 2012, 22p.). 1959

m. Vaiko teisių deklaracijoje jau buvo išsakyta nuostata, kad priimant teisės aktus, kurie susiję su vaiku ar vaikų teisių klausimais, turi būti skiriamas didesnis dėmesys geriausiems jų interesams (Vaiko teisių deklaracija, 1959).

JTVTK (1989) 3 straipsnyje nurodoma: „Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia - vaiko interesai. G. V. Bueren (1998) nuomone, šis straipsnis nesukuria teisių ar pareigų, nes tai yra daugiau interpretavimo principas, kurio yra privaloma laikytis atliekant bet kokius veiksmus, susijusius su vaikų interesais. Kyla klausimas, kas turi būti laikomas geriausiais vaiko interesais? Galbūt tai, ką tėvai suvokia, kaip geriausius interesus? Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija šito tiksliai neįvardija. Konvencija tiesiog nustato, kad „geriausi vaiko interesai turi būti pagrindinis tėvų rūpestis, tačiau atviras lieka klausimas, kiek įtakos konkrečiam sprendimui turi daryti tėvai, o kiek pats vaikas“ (Guzevičiūtė, 2007, p.17).

Norint geriau suvokti geriausių vaiko interesų principą, reikėtų išsiaiškinti patį vaiko interesų apibrėžimą, o jis yra nagrinėjamas išsamiau nei bet kuris kitas. Vaiko teisių komitetas, „dėl „vaiko interesų“ apibrėžimo yra pažymėjęs, kad šiame kontekste reikėtų vadovautis bendrosiomis vertybėmis ir Konvencijos principais, kol kas nepasiūlė kriterijų, pagal kuriuos reikėtų spręsti, kas naudingiausia vaiko interesams apskritai arba konkrečiais atvejais“ (Guzevičiūtė, 2007, p.17). Jungtinių Tautų vaiko teisių Komitetas nurodo, kad norint nustatyti, kas naudingiausia vaikams, kaip socialinei grupei, yra būtina vienodai atsižvelgti į principus, kurie draudžia diskriminaciją, taip pat reikalaujama yra užtikrinti visas esamas galimybes jiems (vaikams) gyventi, sveikai vystytis bei būti gerbiamiems kaip asmenybės ir gerbiama jų nuomonė. Yra prašoma nuspręsti, kas bus naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, tačiau „bet koks vaiko interesų interpretavimas turi atitikti visos Konvencijos dvasią, ypač atsižvelgiant į vaiką kaip asmenybę, turinčią savo nuomonę ir jausmus, ir į vaiką kaip pilietinių ir politinių teisių bei specialių apsaugos priemonių subjektą“ (JTVTK įgyvendinimo vadovas, 2002, p. 29). Būna atvejų, kuomet vaiko interesai ir norai ne visados yra vienintelis ir pagrindinis veiksnys, į kurį reikia atkreipti dėmesį, nes kartu gali būti ir kitų panašių arba priešingų interesų, susijusių su žmogaus teisėmis, pavyzdžiui, tarp vaikų ir suaugusiųjų. Tačiau į vaiko interesus reikia atsižvelgti nuolat“ (Jekaitytė, 2011, p.2). Reikia pažymėti ir tai, kad vaiko interesai buvo išnagrinėti ir kad į juos buvo atsižvelgta Lietuvos įstatymuose.

Apibendrinant šį poskyrį, galime pabrėžti tai, jog sprendžiant įvairius klausimus, problemas ar sprendimus susijusius su vaikais, jų gyvenimu, bendravimu ir kt., pirmiausia turi būti atsižvelgta į vaiko interesus, tačiau Vaiko teisių konvencija (1989) tiksliai neįvardija, kas konkrečiai yra geriausi vaiko interesai. Ji tik apsiprėžė, jog geriausi vaiko interesai turi būti

pagrindinis tėvų rūpestis. Vaiko interesai yra ir pagrindinis JTVTK principas, kuris valstybės dalyves įpareigoja pasirūpinti vaikų gerove, kuri atspindi per geriausių vaiko interesų užtikrinimą.

Apibendrinimai

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose dokumentuose, vaiko samprata yra ganėtinai panaši, nes vaiku yra laikomas asmuo iki 18 metų, jei įstatymų nustatyta tvarka jis nėra emancipuotas. Vaiko teisė žinoti savo kilmę teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra plėtojamas per tris pagrindines kryptis, t.y. identiteto užtikrinimą, tėvystės užtikrinimą ir teisę į šeimos ryšius. Vaiko teisę į šeimos ryšius įtvirtinama per teisę žinoti savo tėvus arba kitaip - teisę žinoti savo kilmę, teisę užmegzti kontaktą ir bendrauti su savo tėvais, būti globojamu arba augti šeimoje, teisę į tinkamą vystymuisi ir ugdymui aplinkos sukūrimą bei pačią teisę.

Lietuvoje įstatymai reglamentuoja ir suteikia vaikui teisę tiek bendrauti su savo tėvais, gyventi kartu su jais, žinoti kas tikrieji jo tėvai bei pilnai formuoti vaiko identitetą nuo vaiko gimimo. O šių įstatymų (CK, 2000; VTAPI, 1996; JTVTK, 2004 ir t.t.) nesilaikymas ar trukdymas jų įgyvendinimui reikštų įstatymų pažeidimą.

Taip pat, turėtume pabrėžti tai, jog spręsdžiant įvairius klausimus, problemas ar sprendimus susijusius su vaikais, jų gyvenimu, bendravimu ir kt., pirmiausia turi būti atsižvelgta į vaiko interesus, tačiau Vaiko teisių konvencija (1989) tiksliai neįvardija, kas konkrečiai yra geriausi vaiko interesai. Ji tik apsiprėžė, jog geriausi vaiko interesai turi būti pagrindinis tėvų rūpestis. Vaiko interesai yra ir pagrindinis JTVTK principas, kuris valstybės dalyves įpareigoja pasirūpinti vaikų gerove, kuri atspindi per geriausių vaiko interesų užtikrinimą.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

3.1. Tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo tikslas – empiriškai ištirti vaikų, gyvenančių pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę užtikrinimą.

Empirinio tyrimo metodai

Empirinis tyrimas buvo atliktas Šiaulių mieste 2015 metų gruodžio – 2016 metų balandžio mėnesiais. Vaikų, gyvenančių pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę užtikrinimo tikslui pasiekti buvo taikyti šie metodai: tyrimų trianguliacija, t.y. struktūruotas interviu (2015 m. gruodžio mėn.), biografinis metodas (2016 m. vasario mėnesį) ir pusiau struktūruotas interviu (2016m. kovo-balandžio mėnesiais) – tyrimo duomenų patikimumui ir tikslumui užtikrinti. G. Merkys (1999) trianguliaciją įvardija kaip galimybę ir bandymą derinti tyrimų metodus viename tyrime. Rupšienė (2007) teigia, jog interviu, „kaip kokybinių duomenų rinkimo metodo taikymas yra grindžiamas prielaida, jog prasminga yra žinoti informantų požiūrius ir vertinimus bei nuomones“ (Rupšienė, cit. Vitkauskaitė, 2009, 29 p.). Interviu metodu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti jų nuomones tiriamuoju klausimu, kurie viską išsako savais žodžiais, frazėmis ir terminais. Kardelis (2005) nurodė, kad interviu - tai tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio paskirtis – žodžiu gauti tyrimo uždaviniams reikalingą informaciją. Atliekant kokybinį tyrimą – biografinio metodo tyrimą aprašomojo pobūdžio, buvo sudarytos galimybės pažvelgti į tiriamą reiškinį taip, kaip jį mato pakartotinoje santuokoje gyvenantys vaikai, todėl tyrimo dalyviams buvo pateikiama atvira klausimų forma, o tai sudarė galimybę informantams atskleisti asmeninį požiūrį į vaikų, gyvenusių pakartotinos santuokos šeimoje, teisę žinoti savo kilmę užtikrinimą. Pusiau struktūruoto interviu metu dėl tiesioginio asmenų kontaktavimo su interviuoveriu buvo kuriama palaikanti aplinka - pritariama informato atsakymams, kurie nebuvo koreguojami, nes buvo laikomasi principo – „nėra neteisingų atsakymų“. Tyrimo dalyviams pateikus atsakymus „Nežinau“, „gal ne“ ir pan., interviuoveris turėjo galimybę dar kartą paklausti tyrimo dalyvių ar užduoti papildomą klausimą ar tą patį klausimą reformuluoti paprasčiau.

Kiekvienas informantas buvo supažindintas su tyrimo tikslu ir interviu klausimais prieš interviu. Empiriniai tyrimai buvo atlikti laikantis konfidencialumo, anonimiškumo ir privatumo principų (Kardelis, 1997), t.y. informantų vardai – pakeisti, pačių informantų atsakymai buvo koduojami taip: pvz.: „T1“ – pirmasis tyrimas (struktūruotas interviu), „I1“, kur „I“ reiškia – informantas, o „1“ –informanto (interviu protokolo) kodą. Tyrimų duomenys buvo fiksuojami raštu.

- Struktūruotame interviu (2015 m. gruodžio mėn.) (žr. 2 priedas) su asmenimis, gyvenusiais pakartotinos santuokos šeimoje ir sužinojusiais savo kilmę paauglystėje, metu buvo pateikti 9 klausimai (žr. 2 priedas). Pirmoji pusiau struktūruoto interviu dalis yra skirta socialiniams demografiniams duomenims apie informantus gauti, t.y. lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, kiek metų gyveno pakartotinos santuokos šeimoje ir kelių metų sužinojo tiesą apie savo kilmę. Kiti klausimai buvo suskirstyti į du blokus: *vaiko kilmės sužinojimo situacija* ir *vaiko teisės sužinoti savo kilmę užtikrinimo galimybės*. Pirmajame bloke siekta išsiaiškinti vaikų, gyvenusių pakartotinos santuokos šeimoje, kilmės atskleidimo situacijos būdus ir jų reakciją į situacijos atskleidimą. Antrajame – siekiama išsiaiškinti priežastis, kurios trugdė atskleisti vaikams jų kilmę bei išsiaiškinti kilmės užtikrinimo galimybes asmens subjektyvia nuomone.

- Biografinis aprašomasis metodas (2016 m. vasario mėnesį) asmenims, gyvenusiems pakartotinos santuokos šeimoje ir paauglystės periode sužinojusiems savo kilmę, buvo taikomas siekiant gauti tikslesnes, konkretesnes respondentų gyvenimo istorijas, kurias jie pateikė raštu. Pasak Virgaulaitės-Mečkauskaitės, Mažeikienės (2012), biografinis tyrimas leidžia suprasti, kaip tampama tuo, kas čia ir dabar aš esu, leidžia suprasti idivido identiteto kaitą, kas vyksta su asmeniu, jo savojo Aš projektu – kaip vyksta asmens gyvenimo pasikeitimas socialinių pokyčių kontekste. Siekiant giliau ištirti ir gauti tikslesnius tyrimo duomenis buvo pateikiami skatinamieji ir nukreipiamieji klausimai (žr. 3 priedą). Šiuos nukreipiamuosius ir skatinamuosius klausimus sudarė: vienas pagrindinis klausimas- „*Jei galite, aprašykite savo šeimos atvejį, kuomet sužinojote, jog Jus augino(-a) patėvis/pamotė*“ ir 8 papildomi klausimai, kuriuos galima skirstyti į tris blokus. Pirmajame klausimų bloke buvo siekta išsiaiškinti kaip asmenys, gyvenę pakartotinos santuokos šeimoje, sužinojo ir kaip elgėsi sužinoję savo kilmę. Antrajame - siekta sužinoti informantų reakcijas ir tolesnio bendravimo su artimaisiais asmenimis kaitą. Trečiajame – informantų subjektyvią nuomonę, kaip jie patys būtų pasielgę šioje situacijoje, jei būtų tėvų vietoje.

- Pusiau struktūruoto interviu su asmenimis, gyvenusiais pakartotinos santuokos šeimoje ir sužinojusiais savo kilmę paauglystėje, metu buvo pateikti 20 klausimai (žr. 4 priedas). Pirmoji pusiau struktūruoto interviu dalis yra skirta socialiniams demografiniams duomenims apie informantus gauti, t.y. lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, kiek metų gyveno pakartotinos santuokos šeimoje ir kelių metų sužinojo tiesą apie savo kilmę. Kiti klausimai buvo suskirstyti į blokus: *vaiko teisė žinoti savo kilmę ir jos užtikrinimo supratimas, pakartotinos santuokos šeimos institutas, vaiko biologinių tėvų kilmės užtikrinimas*. Pirmajame bloke siekta išsiaiškinti vaiko, gyvenančio pakartotinos santuokos šeimoje, teisės žinoti savo kilmę supratimą ir jo užtikrinimą. Antrajame - išsiaiškinti tėvų ir paauglių santykius prieš ir po tiesos apie

biologinius tėvus. Trečiajame- vaiko tėvų biologinės kilmės nepasakymo priežastis vaikams, kaip būtų galima užtikrinti tiesos atskleidimą.

Tyrimo imtis

Kokybinio – pusiau struktūruoto interviu tyrimo imtį sudarė tiriamieji, atstovaujantys populiacijai. Tyrime dalyvavo 11 asmenų, tačiau 2 asmenys dėl subjektyvių priežasčių toliau dalyvauti tyrime atsisakė (žr. 3 lentelė). Iš tyrime dalyvavusių 9 informantų, 7 buvo moterys ir 2 buvo vyrai, gyvenę arba dar gyvenantys pakartotinos santuokos šeimoje ir apie savo biologinių tėvų kilmę sužinoję paauglystėje (10-17 metų). Tyrimo dalyviams atrinkti buvo pasirinkta patogioji tikslinė atranka. Remiantis Bitinu, Rupšiene, Žydžiūnaite (2008), atsižvelgiant į taikomą tikslinę imtį, pasirenkami informantai pagal nagrinėjamą temą, kurie gali samprotauti apie analizuojamą problemą, todėl galima tikėtis naujų idėjų, teiginių ar išvadų. Tikslinė atranka yra sąmoningas informantų pasirinkimas, nes pastebima, kad kokybinių tyrimų tyrėjai gali pasirinkti respondentus, jų manymu, gerus informacijos šaltinius, kurių požiūriai skirtingi ar kuriuos sieja bendra patirtis (Krysik, Finn, 2010).

3 lentelė. Demografinės tiriamųjų charakteristikos.

Imties dydis	N=9.
Lytis	8 moterys (88,88%) ir 1 vyras (11,22 %)
Demografinė sklaida	7 informantai (77,77%) gyvena mieste, 2 (22,23%) informantai (22,23%) – kaime.
Išsilavinimas	Vidurinis – 1 Profesinis – 1 Aukštasis neuniversitetinis (aukštesnysis) – 2 Aukštasis universitetinis - 5
Informantų pasiskirstymas pagal gyvenimo trukmę pakartotinos santuokos šeimoje	4-5 metus gyveno – 2 informantai; 8-11 metų - 3 informantai; 14 metų – 1 informantas; 18 metų – 1 informantas; 22 metus – 2 informantai.
Informantų pasiskirstymas pagal savo kilmės sužinojimo vaiko amžių	8-10 metų sužinojo – 3 informantai; 11-13 metų – 2 informantai; 14-16 metų – 4 informantai.

Tyrimo duomenys gauti iš informantų, kurių didžioji dalis- 8 informantai- yra moterys, pagal išsilavinimą, didžioji dalis informantų -3 informantai- yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. 7 informantai gyvena miestuose – Šiauliuose ir Pakruojuje, 2 informantai – kaimuose. Gyvenimo trukmė pakartotinos santuokos šeimoje – nuo 4 metų iki 22 metų. Informantai savo kilmę sužinojo būdami nuo 8 metų iki 16 metų tarpsniuose.

Tyrimo instrumento validumas ir duomenų patikimumas

Tyrimo duomenų patikimumui buvo naudojami trys tyrimai su tais pačiais tiriamaisiais, kurių dėka buvo sudaryta galimybė plačiai išanalizuoti ir išsiaiškinti tiriamųjų patirtį ir subjektyvią nuomonę. Instrumento validumui patikrinti buvo naudojamas eksperimentinis metodas, kuriuo buvo siekiama nustatyti, ar sudarytas tyrimo instrumentas atskleidžia tiriamą aspektą – pakartotinoje santuokoje gyvenusių vaikų teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimą. Validumui patikrinti buvo suorganizuoti trys bandomieji interviu su asmenimis, gyvenusiais pakartotinos santuokos šeimoje ir apie savo kilmę sužinojusiais paauglystės tarpsnyje. Pilotinis tyrimas atskleidė interviu klausimų tinkamumą. Taip pat interviu klausimai buvo pateikti darbo vadovei.

Tyrimo duomenų analizė

Gauti tyrimo duomenys buvo grupuojami ir interpretuojami, pasitelkus turinio (*content*) analizės metodą. Kokybiniame tyrime, Kardelio (2002) teigimu, pagrindinė idėja yra kontekstas – fizinė, socialinė ir materialinė aplinka, kurioje vyksta žmonių veikla. Tidikis (2003) paminėjęs, jog kokybiniuose tyrimuose žmogus nagrinėjamas kaip unikali asmenybė, kuri savaip suvokia socialinę tikrovę ir turi savimonę per kurią atspindi tikrovę, suteikianti jam tam tikrą prasmę, išreiškiamą jo apmąstymais ir elgesiu. Naudovant turinio analizės metodu, pirmiausia, buvo išskiriami: esminiai asmenų, gyvenusių pakartotinos santuokos šeimoje atsakymų aspektai ir prasminiai elementai identifikuoti bei paskirstyti į subkategorijas bei interpretuojami gauti turinio duomenys.

3.2. Tyrimo etika

Atliekant tyrimą buvo laikomasi ir vadovaujamosi bendraisiais etikos principais ir reikalavimais, todėl iš tyrimo buvo siekiama eliminuoti bet kokią neigiamą poveikį sukeliančius veiksniai.

Kokybiniams tyrimams atlikti buvo pasirinkti trys metodai su tais pačiais tiriamaisiais. Su visais tiriamaisiais buvo iš anksto aptariama tyrimo eiga: 1 tyrimo (struktūruoto interviu) laikas, vieta, tyrimo tikslas ir tyrimo klausimai, 2 tyrimo (struktūruotos apklausos raštu) laikas, vieta, apklausos pildymas ir užpildytos apklausos duomenų perdavimas tyrėjui, 3 tyrimo (pusiau struktūruoto interviu) laikas, vieta, interviu tikslas ir orientaciniai klausimai. Tyrime turėjo dalyvauti 11 tiriamųjų, tačiau dėl subjektyvių priežasčių 2 tiriamieji tolesniame 2 ir 3 tyrimuose dalyvauti atsisakė, todėl jie iš tyrimo buvo eliminuoti.

Empirinis tyrimas buvo atliktas laikantis šių *principų*:

- *Savanoriškumo* – informantai susipažinę su tyrimo tikslu, tyrimo anonimiškumu ir gautų duomenų naudojimu turėjo galimybę rinktis dalyvauti tyrime ar atsisakyti, todėl tyrime

dalyvavo tik žodžiu sutikę tiriamieji. Šis principas suteikia informantams galimybę bet kuriuo tyrimo metu pasitraukti iš tyrimo, todėl du informantai po pirmo struktūruoto pokalbio gruodžio mėnesį, pasitraukė iš tolesnio tyrimo eigos.

- *Konfidencialumo* – buvo siekiama užtikrinti informanto anonimiškumą, todėl analizuojant gautus tyrimo duomenis dėl asmens tapatybės nustatymo galimybės gauti duomenys buvo koduojami, o informatų vardai – pakeisti. Analizuojant gautus tyrimo duomenis buvo pateiktas amžius, lytis, išsilavinimas ir kt. Vadovaujantis K. Kardelio (2007) rekomendacijomis, siekiant nepažeisti informantų konfidencialumo, kaip minėta, buvo išbraukti tam tikri duomenys apie informantus, pateikiant „nepilną“ informaciją.
- *Sąžiningumo* – tiriamajam buvo garantuojamas sąžiningas elgesys su gauta informacija iš jo, todėl pateikti asmenų, gyvenusių pakartotinos santuokos šeimoje atsakymai nebuvo keičiami, „pritraukiami“ ar naudojami ne tyrimo tikslams.
- *Grįžtamumo* – informantams buvo garantuojamas susipažinimas su tyrimo baigiamuoju darbu ir tyrimo duomenų grįžtamumas, jei šie pageidavo (Kardelis, 1997).

4. VAIKO TEISĖS ŽINOTI BIOLOGINĘ KILMĘ UŽTIKRINIMO PAKARTOTINOS SANTUOKOS ŠEIMOJE RAIŠKA SUAUGUSIŲJŲ GYVENIMO PATIRTYJE

Išanalizavus gautus visų tyrimų duomenis (žr. 8 priedas), paaiškėjo, jog tyrimo duomenis galima suskirstyti į keturi blokus, kuriuos išskaidysime ir aptarsime žemiau: *vaiko teisės ir vaiko teisės žinoti savo kilmę samprata ir pagrindinės vaiko teisės informantu subjektyviu vertinimu; pakartotinos santuokos šeimos instituto samprata, reikšmė ir vyraujantys santykiai joje; asmenų, sužinojusių savo kilmę paauglystės laikotarpyje, situacijos ir reakcijos į situaciją; vaiko teisės žinoti savo kilmę užtikrinimo samprata, motyvai ir galimybės.*

4.1. Vaiko teisės ir vaiko teisės žinoti savo kilmę samprata pakartotinoje santuokoje gyvenusiems asmenims

Tyrimų metu, buvo siekiama išsiaiškinti informantų vaiko teisių ir vaiko teisės žinoti savo kilmę esmės. Atlikus gautų tyrimų duomenų analizę buvo išskirtos dvi kategorijos (žr. 4 lentelė), kurios apibūdina vaiko teisių ir vaiko teisės žinoti biologinę kilmę esmę.

4 lentelė. **Vaiko teisės sampratos kategorijos.**

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ¹
Vaiko teisės esmė	Teisių naudojimas	4	„<...> labai gerai moka jomis naudotis.“ (T311) „<...> jomis jis gali naudotis.“ (T313) „<...> jau jas plačiai naudoja<...>“ (T313) „<...> nes jis gali jomis naudotis <...>“ (T316)
	Svarbumo jausmas	1	„<...> galimybė pasijusti svarbiu<...>“ (T314)
	Vertės jausmas	1	„<...> be teisių būtų nieko vertas<...>“ (T315)
	Vaiko rūpyba	1	„<...> tavimi privalo rūpintis,<...>“ (T312)
	Apsauga ir saugumas	1	„<...> ginti ir saugoti tave,<...>“ (T312)
	Gyvenimo sąlygų užtikrinimas	1	„<...> užtikrinti tau geras gyvenimo sąlygas <...>“ (T312)
Vaiko teisės žinoti savo kilmę esmė	Žinoti tėvus	7	„<...> žinot kas jo tėvai <...>“ (T311) „<...> žinoti savo tėvus,<...>“ (T312) „<...> gali ir privalo žinoti savo tėvus <...>“ (T315)
	Žinoti savo giminę	5	„<...> žinoti savo <...> gimines <...>“ (T312) „<...> Savo giminės praeitį <...>“ (T313) „<...> teisė žinoti savo giminaičius.“ (T314)
	Žinoti savo senelius, prosenelius	5	„<...> žinoti savo <...> senelius <...>“ (T312) „<...>, prosenelius<...>“ (T313)
	Genealoginio medžio pažinimas	2	„<...> ir genealoginį medį.“ (T313) „<...> iš kur kilę jos nariai.“ (T315)

¹ Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 4 lentelė).

Gautų interviu duomenų tekstų analizė parodė, jog informantai vaiko teises supranta kaip svarbumo („<...> *galimybė pasijusti svarbiu*<...>“ (T3I4)) ir vertės jausmą („<...> *be teisių būtų nieko vertas*<...>“ (T3I5)), rūpinimąsi vaiku („<...> *tavimi privalo rūpintis*,<...>“ (T3I2)), apsaugą ir saugumą („<...> *ginti ir saugoti tave*,<...>“ (T3I2)) bei pagrindinį dalyką – šių teisių naudojimą („<...> *jomis jis gali naudotis*.“ (T3I3), „<...> *nes jis gali jomis naudotis* <...>“ (T3I6)). Vaikai, turėdami savo išskirtas teises gali jaustis vertingi, svarbūs ir saugūs, nes juos ir jų apsaugą gina įstatymai ir teisės. Šią mintį plėtojo ir D. Kabašinskaitė (2002) teigdama, jog žmogaus teisių idėja pažymi, kad kiekvienas žmogus yra vertas pagarbos, o vaiko teisės pažymi universalų bei ypatingą vaikystės statusą, o vaiko teisės apima: vaiko kaip individo ir aplinkos apsaugą, kurioje visiems vaikams užtikrinamas pilnavertis vystymasis kūrimą (Kabašinskaitė, 2002).

Žinoti savo tėvus (7 teiginiai) („<...> *žinot kas jo tėvai* <...>“ (T3I1), „<...> *žinoti savo tėvus*,<...>“ (T3I2), „<...> *gali ir privalo žinoti savo tėvus* <...>“ (T3I5)), giminę (5 teiginiai) („<...> *teisė žinoti savo giminaičius*.“ (T3I4), „<...> *žinoti savo* <...> *gimines* <...>“ (T3I2)) ir senelius bei prosenelius (5 teiginiai) („<...> *žinoti savo* <...> *senelius* <...>“ (T3I2), „<...>, *prosenelius*<...>“ (T3I3)) yra pagrindinės vaiko teisės žinoti savo kilmę esmės sudedamosios dalys informantų teigimu. Interviu metu informantai taip pat paminėjo, jog vaiko teisė žinoti savo kilmę vaikams yra labai svarbi, nes šeima yra aplinka, kurioje „<...> *jis gyvena, pildo savo svajones, vystosi, auga*.“ (T3I9). Visas informantų išvardintas dalis: žinoti savo tėvus, senelius, prosenelius, gimines galime sujungti į vieną visumą – genealoginio medžio pažinimą, kaip įvardijo du informantai.

Interviu metu informantų buvo prašoma išvardinti jiems žinomas vaiko teises. Šiuo klausimu buvo siekiama sužinoti, kokios vaiko teisės informantų nuomone yra pagrindinės vaikams ir kurias vaiko teises informantai žino geriausiai. Visų informantų išvardintos teisės buvo suskirstytos į tris kategorijas: *pagrindines vaikų teises ir laisves, vaikas, šeima ir mokykla bei vaikas ir socialinė aplinka* (žr. 9 priedas, 5 lentelė). Visos vaikų teisės išdėstytos pagal teiginių dažnį ir daugiausiai teiginių surinkusios 6 teisės pateiktos žemiau:

1. Teisė į nemokamą ugdymą (8 teiginiai);
2. Teisė į apsaugą nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos (5 teiginiai);
3. Teisė į asmeninį gyvenimą, neliečiamybė ir laisvę (5 teiginiai);
4. Teisė į poilsį ir laisvalaikį (3 teiginiai);
5. Teisė į vardą ir pilietybę (3 teiginiai);
6. Teisė į savo pažiūras ir laisvą jų reiškimą, teisė į religiją (3 teiginiai).

Kaip vieną iš pagrindinių ir labiausiai žinomą vaiko teisę informantai įvardijo *teisę į nemokamą ugdymą* (8 teiginiai iš 9 informantų). Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003)

numato privalomą švietimą „Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, privalomas ir valstybės garantuojamas ugdymas iki 16 metų pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas“ (LR švietimo įstatymas, 2003, 2 straipsnis).

Teisė į apsaugą nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos bei teisė į asmeninį gyvenimą, neliečiamybę ir laisvę buvo įvardijamos kaip „<...>gyventi be smurto<...>“ (T3I8) „<...>negali mušti ar naudoti psichologinį smurtą.“ (T3I6) ir t.t.; „Teisė į bendravimą,<...>“ (T3I1), „<...>privatumą.“ (T3I7) ir t.t. Atrodo, jog pastarieji du informantų teiginiai nepriklausytų teisei į asmeninį gyvenimą, neliečiamybę ir laisvę, tačiau LR VTAP įstatymas (1996) 10 straipsnyje numato: „Vaikas turi teisę į asmeninį gyvenimą, bendravimą, susirašinėjimo slaptumą, į asmens neliečiamybę ir laisvę. Šias teises bei laisves saugo ir gina Lietuvos Respublikos Konstitucija, šis ir kiti įstatymai bei teisės aktai“. Prie pagrindinių vaiko teisių taip pat yra galima priskirti ir teisę į laisvalaikį (3 teiginiai), į savo pažiūras ir laisvą jų reiškimą, teisę į religiją (3 teiginiai). Trys informantai taip pat kalbėdami apie vaiko teises paminėjo teisę į vardą ir pavardę (3 teiginiai). Paminėtos, tačiau tik po vieną kartą buvo šios vaikų teisės: teisė gyventi, vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis, tėvų ir kitų teisėtų vaiko atstovų atsakomybė ir teisė į atvaizdo naudojimą. Informantas, kalbėdamas apie teisę į atvaizdo naudojimą, paminėjo: „Teisė į <...> tavo atvaizdo, nuotraukos viešinimą spaudoje, televizijoje ar kur kitur, kur vaikas nenori ar nedavė sutikimo“ (T3I1). Šis pasakymas yra teisingas, nes CK (2000) 2.22 straipsnis teigia, kad „Fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu“ ir tik išimtiniais atvejais asmens sutikimo nereikia, kuomet asmens „veiksmai yra susiję su visuomenine asmens veikla, jo tarnybine padėtimi, teisėsaugos institucijų reikalavimu arba jeigu fotografuojama viešoje vietoje. Tačiau asmens nuotraukos (jos dalies), padarytos šiais atvejais, negalima demonstruoti, atgaminti ar parduoti, jeigu tai pažemintų asmens garbę, orumą ar dalykinę reputaciją“ (CK, 2000, 2.22str.).

Apibendrinant šį poskyrį, galime teigti, jog tyrimo duomenų analizės metu paaiškėjo, jog vaiko teisę informantai supranta kaip vertės, apsaugos ir svarbumo jausmą bei galimybe ja naudotis. Vaiko teisė žinoti savo kilmę apima vaiko tėvų, senelių, prosenelių ir artimosios aplinkos žinojimą, kuris sueina į genealoginio medžio pažinimą. Informantai labiausiai atsimena vaiko teisę į nemokamą ir privalomą ugdymą ir teisę į apsaugą nuo neigiamos socialinės aplinkos. Visi informantai įvardino vieną ar kelias vaiko teises, tačiau yra galima pastebėti, jog jie žino tik vaiko teisių tekstą - pavadinimą, tačiau patys yra neįsigilinę į jų prasmę, tai kas paslėpta už teksto. Čia galime išvelgti ir dar vieną problemą – tėvai nemoka kalbėtis su vaikais apie jų teises ir pareigas, nes niekas nemoko jų pačių matyti ne tik tekstą, bet ir jo prasmę.

4.2. Pakartotinos santuokos šeimoje gyvenusių asmenų žinios apie šios santuokos esmę ir reikšmę

Atliekant tyrimą, buvo aktualu ištirti, kaip informantai supranta pakartotinos santuokos šeimas ir kokia yra pakartotinos santuokos šeimos instituto reikšmė vaikui ir suaugusiajam informantų nuomone. Iš gautų duomenų, buvo išskirtos trys kategorijos ir jas sudarė 22 subkategorijos (žr. 6 lentelė).

6 lentelė. **Pakartotinos santuokos šeimos instituto samprata ir reikšmė joje gyvenantiems asmenims.**

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ²
Pakartotinos santuokos šeimos instituto esmė	Antroji santuoka	9	„<...> sukuria asmenys jau turėję santuoką, tačiau išsiskyrę <...>“ (T312) „<...> ją sukūrė žmonės jau buvo išsiskyrę. <...> jau vedė antrą kartą.“ (T313) „<...> susituoki antrą kartą.“ (T317) „<...> kai nesiseka santuoka, išsiskiri ir vedi dar kartą.“ (T318)
	Šeima	4	„<...> tai šeima<...>“ (T312) „Tai šeima paprasta šeima<...>“ (T313)
	Lūkesčiai iš pirmos santuokos	2	„<...> sudaryta dėl pirmoje santuokoje neišsipildžiusių lūkesčių.“ (T311) „Pirmoji nevykusi<...>“ (T317)
Pakartotinos santuokos šeimos reikšmė vaikui	Galimybė augti šeimoje	3	„<...>antra galimybė augti šeimoje“. (T313) „<...>nauja šeima<...>“ (T317) „<...>Tai vaikui aplinka, kurioje jis gyvena<...>“ (T319)
	Tėvai kaip ugdytojai	2	„<...>mano mylimiausi ir geriausi <...> ugdytojai <...>“ (T215) „<...>vystosi, auga.“ (T319)
	Šeimų įvairovės palyginimas	2	„<...>galimybė palyginti dvi šeimas<...>“ (T312) „<...>pamatyti dvi skirtingas puses.“ (T312)
	Palaikymas ir pagalba	2	„<...>visuomet mane palaikė<...>“ (T215) „<...>visuomet <...>puldavo padėti <...>“ (T215)
Pakartotinos santuokos šeimos reikšmė suaugusiajam	Naujo gyvenimo etapo pradėjimas	2	„<...>tai naujas gyvenimo etapas.“ (T311) „<...>viskas nauja.“ (T317)
	Bandymas įgyvendinti nepasisekusius lūkesčius	3	„<...>galimybė pradėti tai kas nepasisekė pirmoje santuokoje<...>“ (T312) „<...>pirmoj santuokoj kažkas buvo negerai, antoje žmonės stengiasi to nekartoti, ištaisyti viską į savo vėžias.“ (T315) „<...>kompensavimas savo ankstesnio praradimo šeimos<...>“ (T313)
	Fiansiniai poreikiai	2	„Dėl pinigų,<...>“ (T318) „<...>jei tėvas dirba ir uždirba, yra lengviau išlaikyti šeimą<...>“ (T318)

Įvardindami pakartotinos santuokos sampratą, informantai daugiausiai ją suprato kaip antrąją santuoką (9 teiginiai), kuri yra sudaryta asmenų, kuriems pirmoji santuoka buvo nutraukta ir jie sudarė antrą santuoką su tais pačiais ar kitais sutuoktiniais („<...> kai nesiseka

² Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 6 lentelė).

santuoka, išsiskiri ir vedi dar kartą.“ (T3I8), „<...> ją sukūrė žmonės jau buvo išsiskyrę. <...> jau vedė antrą kartą.“ (T3I3)). Meilius ir Jonaitis (2007) pabrėžia, jog „pastaruoju metu ištis nemažai žmonių – suaugusiųjų ir vaikų gyvena antroje, net trečioje šeimoje, ir paprastai tai lemia ne ankstesniojo sutuoktinio mirtis, kuri anksčiau būdavo pagrindinė pakartotinės santuokos priežastis, o skyrybos“ (Meilius, Jonaitis, 2007, 9 p.).

Informantai pakartotinę santuoką, kurioje jie augo, laiko šeima (4 teiginiai) ir neišskiria jos kaip antros ar pirmos santuokos sukurtos šeimos („<...> tai šeima<...>“ (T3I2), „Tai šeima paprasta šeima<...>“ (T3I3)). Kiti du informantai sudaromą pakartotinę santuoką supranta, kaip santuoką, kurioje yra bandoma išpildyti pirmoje santuokoje neišsipildžiusius lūkesčius ar išspręsti pirmos santuokos problemas („<...> sudaryta dėl pirmoje santuokoje neišsipildžiusių lūkesčių“. (T3I1), „<...>pirmoj santuokoj kažkas buvo negerai, antoje žmonės stengiasi to nekartoti, ištaisyti viską į savo vėžias.“ (T3I5)). A. Maslauskaitė (2013) kalbėdama apie pakartotinę santuoką pamini, jog buvimas be partnerio, vyro po skyrybų yra labai tikėtinas sekantis žingsnis į pakartotinę partnerystę, kuri gali būti santuoka.

Išanalizavus gautus duomenis, pastebėta, jog, informantų nuomone, pakartotinos santuokos didžiausia reikšmė vaikui yra augti šeimoje („<...>antra galimybė augti šeimoje“. (T3I3)), galimybė palyginti dvi šeimas – pirmąją ir antrosios santuokos- arba antrosios santuokos ir biologinio tėvo-mamos santuoką („<...>galimybė palyginti dvi šeimas<...>“ (T3I2), „<...>pamatyti dvi skirtingas puses.“ (T3I2)). Meilius ir Jonaitis (2007) apie pakartotinos santuokos šeimų vaikus rašo: „Su vadinamaisiais patėviais gyvenantys vaikai gali turėti dvi motinas ir du tėvus bei būti susaistyti kitais sudėtingais giminystės ryšiais, atsirandančiais dėl tėvų pakartotinių vedybų“ (Meilius, Jonaitis, 2007, p.9). Informantai taip pat šios santuokos reikšmę įvardina kaip palaikymą ir pagalbą, o kalbėdami apie pakartotinos santuokos reikšmę suaugusiajam informantai kaip pagrindinę reikšmę įvardija – naujo gyvenimo etapo pradėjimą („<...>tai naujas gyvenimo etapas.“ (T3I1), „<...>viskas nauja.“ (T3I7)) bei ankstesnės santuokos nepasisekusių lūkesčių įgyvendinimą naujoje – pakartotinoje santuokoje („<...>galimybė pradėti tai kas nepasisekė pirmoje santuokoje<...>“ (T3I2)). Pirmos šeimos iširimo kompensavimas bei geresnės finansinės galimybės (2 teiginiai) esant pilnai šeimai taip pat buvo įvardintos kaip ganėtinai nemažą reikšmę turinčios priežastys. A. Maslauskaitė (2013) pakartotina santuoką įvardija kaip pakartotina partneryste ir laiko ją viena iš strategijų, kuri leidžia sumažinti skyrybų patirtus ekonominius padarinius „– tai ypač pasakytina apie visuomenes, kuriose institucinė parama išsiskyrusioms moterims, turinčioms vaikų, nėra dosni, o kultūra – familistinė ir įspraudžianti moterį į žmonos-partnerės vaidmenį“ (Maslauskaitė, 2013, 104p.). Būtent pakartotinė partnerystė šioms moterims tampa ne vien tik galimybė kompensuoti

ekonominius skyrybų padarinius, bet ir „pasitraukti iš socialinės atskirties, sugrįžti į patogią socialinio normalumo zoną“ (Maslauskaitė, 2013, 104p.).

Ištyrus, kokia pakartotinos santuokos reikšmė, informantų nuomone, vaikams ir suaugusiems buvo aktualu išsiaiškinti ką patiems informantams reiškia gyventi pakartotinos santuokos šeimoje. Gauti tyrimo duomenys išsiskyrė į dvi kategorijas: *jausmus ir palaikymą, artimosios aplinkos svarbą* (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. **Pakartotinos santuokos reikšmė informantams.**

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ³
Jausmai ir jų palaikymas	Meilės jausmas	3	„<...> suteikė daug meilės,<...>“ (T314) „<...>suteikė mylintį patėvį, <...>“ (T313) „<...> mylima<...>“ (T319)
	Laimės jausmas	3	„Esu laiminga,<...>“ (T313) „<...> laimingą mamą<...>“ (T313) „<...> laiminga.“ (T319)
	Saugumo jausmas	2	„<...> šeima kurioje jaučiausi saugi<...>“ (T319) „<...> mokoma gyvenimo,<...>“ (T314)
	Palaikymas iš kitų artimųjų	1	„<...> palaikyti vienas kitą.“ (T311)
Artimosios aplinkos svarba	Šeimos svarba	8	„<...>tai priėmiau kaip <...> šeimą<...>“ (T311). „<...>mylinčią šeimą,<...>“ (T313) „<...> turi būti šeima.“ (T313) „<...> tai buvo šeima.“ (T315)
	Artimųjų svarba	3	„<...> reikia vertinti tau artimus žmones.“ (T312) „<...> išmokė vertinti šeimą<...>“ (T314) „<...> mokė spręsti problemas<...>“ (T314)
	Patėvio svarba	1	„<...>suteikė <...> patėvį, <...>“ (T313)

Tyrimas atskleidė, kad informantams didžiausia pakartotinos santuokos reikšmė yra šeima (8 teiginiai). Kalbėdami apie pakartotinos santuokos instituto reikšmę jie kalbėjo, jog tai „Tiesiog šeima.“ (T315), „<...> tai buvo mano šeima<...>“ (T316), „<...> pasaka kokia šeima<...>“ (T318) ir „<...>man tai buvo šeima<...>“ (T319). Šie informantų teiginiai rodo, jog pakartotinos santuokos šeima jiems yra labai reikšminga ir svarbi, ji pakeitė ir atstojo jiems tikrą, biologinę šeimą. Pakartotina santuokos šeima taip pat informantus, „<...> išmokė vertinti šeimą<...>“, (T314), „<...> mokė spręsti problemas<...>“ (T314), vienas informantas kalbėdamas apie šios šeimos reikšmę paminėjo, jog ji „<...>suteikė <...> patėvį, <...>“ (T313). Galima manyti, jog informantui patėvis atstojo tėvą ir tarpasmeniniai santykiai buvo geri ir artimi. Pakartotinos santuokos šeima informantams ir jos nariams suteikė meilės (3teiginiai), laimės (3teiginiai) ir saugumo (2 teiginiai) jausmus. Jie kalbėjo, jog šioje šeimoje jie jautėsi saugūs („<...> šeima kurioje jaučiausi saugi<...>“ (T319)), ji suteikė meilės („<...> suteikė daug meilės,<...>“) ir augdami jautėsi laimingi (T314)(„Esu laiminga,<...>“ (T313)).

³ Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 7 lentelė).

Apibendrinant poskyrį galime pastebėti, jog pakartotiną santuoką informantai laiko šeima, kuri sudarė antrąją santuoką siekiant išsiaiškinti pirmosios santuokos neišsipildžiusius lūkesčius. Šios pakartotinos santuokos reikšmė suaugusiajam yra tarsi naujas gyvenimo etapas, kuriame jie taisy savo pirmosios santuokos klaidas. Vaikui pakartotina santuoka reiškia galimybę augti šeimoje, abu tėvus kaip ugdytojus bei galimybę palyginti svi šeimas – pirmąją biologinę tėvų šeimą su pamotės-patėvio šeima. Pakartotina santuoka informantams reiškė meilę, laimę ir saugumą ir palaikymą artimųjų, taip pat šeimos ir visos artimosios aplinkos svarbą.

4.3. Biologinio tėvo sužinojimo momento situacijos

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, vaiko teisę žinoti savo biologinius tėvus reglamentuoja įvairūs įstatymai (CK, VTAPI, JTVTK ir t.t.), tačiau nemaža dalis vaikų savo tikrosios biologinės kilmės nesužino arba sužino būdami paaugliai arba suaugę. R. Janušaitytė (2012) akcentavo, jog „vaiko teisė žinoti savo kilmę gali likti neįgyvendinama, nes tėviai gali slėpti informaciją apie vaiko tapatybę“ (Janušaitytė, 2012, 16 p.).

Atliekant tyrimą svarbiausias kriterijus atsirenkant informantus buvo tai, jog jie gyveno pakartotinos santuokos šeimoje ir apie savo biologinį tėvą-motinę sužinojo būdami paauglystės tarpsnyje, t.y. nuo 10 iki 18 metų. Kiekvieno informanto klausėme ir domėjomės jo biologinio tėvo sužinojimo situacijos. Siekiant informacijos patikimumo ir tikslumo buvo atlikti trys tyrimai, kuriuose nagrinėjama ta pati situacija, o gauti informantų atsakymai susisteminti ir pateikti lentelėje (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Vaiko kilmės sužinojimo situacija ir išsiaiškinimo būdai.

Informantas	Vaiko kilmės atskleidimo situacijos susistemėjimas	Įrodantys teiginiai
Informantas 1	Rado gimimo liudijimą ir pradėjo domėtis savo biologine kilme	„Pirmą kartą pamačiau gimimo liudijimą 7 ar 8 metų<...> viską supratau tik dar kartą pamačiusi gimimo liudijimą, kai man buvo 13 ar 14 m,<...> ėmiau viską suvokti ir ėmiau klausinėti senelių, nes mačiau, kad mama vengia šios temos<...>“
Informantas 2	Išgirdo kaip artimieji žmonės kalbėjo apie biologinį tėvą, tuomet mama viską papasakojo informantui.	„<...>aš tiesiog paslapčiom viską sužinojau<...> nugirdau kaip mama su močiute kalbėjos virtuvėj, <...> mama pamatė, jog aš girdėjau, pasikvietė mane, papasakojo biški apie jį. Pasiskambino jam, paprašė atvažiuoti ir pasikalbėti.“
Informantas 3	Išgirdo kaip artimieji žmonės kalbėjo apie biologinį tėvą, pradėjo klausinėti ir mama papasakojo	„Sužinojau gan atsitiktinai, kuo met mama kalbėjo su savo sese apie praeitį. Tuomet pradėjau klausinėti jos visko ir prispaudžiau ją taip į kampą, kad teko jai pasakyti viską.“
Informantas 4	Rado gimimo liudijimą	„<...>aš žaisdama atradau savo gimimo liudijimą ir pamačiau jame kito vyro vardą ir pavardę. Tada viską supratau ir pradėjau verkti“.
Informantas 5	Atrado senelės laiškuose užuominą ir mama papasakojo visą situaciją	„<...>mirė senelė<...>radom kelis laiškus skirtus mums ir mamos laiške buvo parašyta, jog ji turi papasakoti man kažką tokio, ką ji ilgai slėpė nuo manęs.“

8 lentelės tęsinys 45 puslapyje.

8 lentelės tęsinys.

Informantas	Vaiko kilmės atskleidimo situacijos susisteminimas	Irodantys teiginiai
Informantas 5	Atrado senelės laiškuose užuominą ir mama papasakojo visą situaciją	... <i>Ilgai ji man nesakė tiesos, tačiau šiaip ne taip – pavyko. Papasakojo ji man apie mano tėvą, jų draugystę ir viską ką jai teko iškęsti<...></i> “
Informantas 6	Patėvis pasakė tiesą darželio auklėtojai, po kurio laiko mama pasakė visą tiesą vaikui	„<...> <i>atėjo patėvis mane pasiimti iš darželio ir auklėtojai pasakė, jog jis yra netikras mano tėtis, <...> kai pradėjau eiti į antrą ar trečią klasę, <...> mamos klausiau kodėl aš neturiu tėčio, nors kitos draugės turi. Ji gražiai ir ramiai papasakojo man viską <...></i> “
Informantas 7	Biologinis tėvas atėjo pas vaiką pasakyti tiesą	„ <i>Jis pats atėjo pas mano mamą, o aš pamačiau jog kažkas ne taip ten. Paskui atėjo pasikalbėti su manim ir pasakė viską.</i> “
Informantas 8	Konflikto metu patėvis pasakė tiesą apie biologinį tėvą	„ <i>Vieną dieną labai susipykom su patėviu, tada jis išpyškino<...> nes aš jam ne dukra, kad aš jam niekas. Tuomet labai pasimečiau, nes tikrai maniau, jog Antanas yra man kaip ir tėvas, kuris grįžo iš užsienio<...></i> “
Informantas 9	Tėvai pasikvietė ir patys atskleidė tiesą apie biologinę kilmę	„ <i>Tėvai pasikvietė mane ir papasakojo visą istoriją kaip susipažino ir kad tuo metu aš jau buvau gimusi</i> “.

Kiekvieno informanto biologinio tėvo sužinojimo situacija yra labai asmeniška ir labai jautri, nes tiriant buvo gilinamasi į kiekvieno asmens išgyventą situaciją, jausmus. Biologinės kilmės atskleidimo situacijos tyrime labai įvairios: „*rado gimimo liudijimą ir pradėjo domėtis savo biologine kilme*“ (2 situacijos), „*išgirdo kaip artimieji žmonės kalbėjo apie biologinį tėvą*“ (2 situacijos), „*pats patėvis pasakė tiesą apie biologinį tėvą*“ (2 situacijos) ir t.t. Yra vienas atvejis, kuomet patys tėvai pasikvietė vaiką ir visą tiesą papasakojo patys arba pats biologinis tėvas susirado šeimą ir pats prisistatė ir papasakojo visą tiesą apie save ir vaiko mamą.

Informantai, kurie rado savo gimimo liudijimą pasakojo, jog tik perskaičius jį (gimimo liudijimą) patys dar gerai nesuprato kodėl tėvo, kuris juos augino, vardo ir pavardės vietoje įrašyti kito vyro asmens duomenys, t.y. vardas ir pavardė. Pirminis sukrėtimas, šokas, nepasitikėjimo jausmas apėmęs informantus skatino juos pradėti gilintis į savo biologinės kilmės sužinojimą. Jiems buvo svarbu sužinoti visą tiesą, kurią mama taip slėpė nuo jų ilgus metus.

Kitas atvejis, kuomet informantai išgirdo tiesą, kaip artimosios aplinkos žmonės kalbėjo apie biologinį tėvą ir tuomet informantai pradėjo gilintis ir domėtis šia informacija. Informantai išgirdę paslapčiomis ar visai netikėtai kaip mamos su tetomis („<...>*mama kalbėjo su savo sese apie praeitį<...>*“ (13), mamos su senele („<...>*nugirdau kaip mama su močiute kalbėjos virtuvėj<...>*(14)) ar net rado senelės laiškuose užuominas („<...>*mirė senelė <...>radom kelis laiškus skirtus mums ir mamos laiške buvo parašyta, jog ji turi papasakoti man kažką tokio, ką ji ilgai slėpė nuo manęs.*(15)) apie biologinį tėvą.

Vienas skaudžiausių atvejų yra tuomet, kai kilus konfliktui, patėvis pasako vaikui visą biologinio tėvo tiesos situaciją, taip nutiko ir dviems informantams dalyvavusiems tyrime. Vienu

atveju kilo konfliktas su vaiku ir patėvis viską papasakojo supykęs ir nesusivaldęs, kitu atveju – tiesa buvo pasakyta darželio grupėje, kuomet auklėtoja vaikui pasakė, jog jos atėjo pasiimti tėtis. Abiem atvejais tolimesnis bendravimas su patėviais yra komplikuoatas, informantai nenorėjo toliau bendrauti su juo ir vengė kontakto.

Pasitaiko atveju, kuomet pats biologinis tėvas susiranda šeimą, kurioje auga jo biologinis vaikas ir atvyksta su juo susipažinti („*Jis pats atėjo pas mano mamą, o aš pamačiau jog kažkas ne taip ten. Paskui atėjo pasikalbėti su manim ir pasakė viską.*“ (I7)), žinoma, tai priklauso nuo aplinkybių, dėl kurių pirmosios šeimos gyvenimas drauge iširo. Turbūt vienas geriausių tiesios atskleidimo būtų yra kuomet patys tėvai pasikviečia vaiką ir viską papasakoja, taip atsitiko vienam informantui (I9). Tik reikėtų prisiminti, jog pats tiesios atskleidimas neturėtų sukelti didelių psichologinių pasekmių. Tėvai turėtų gerai išsiaiškinti ir rasti geriausią ir tinkamiausią būdą kaip viską vaikui pasakyti parys.

4.4. Pakartotinos santuokos šeimoje vyraujantys tarpasmeniniai santykiai

„Šeimos tarpusavio santykiai daro didžiulį poveikį ne tik joje augančios asmenybės sklaidai, bet ir kiekvienam jos nariui“ (Rupšienė, 2001, 42 p.), todėl atliekant šį tyrimą buvo labai svarbu išsiaiškinti kokie buvo tarpasmeniniai santykiai šeimoje iki vaiko biologinės kilmės atskleidimo momento ir po jo informanų nuomone. Gauti tyrimo duomenys apie tarpasmeninius santykius iki biologinio tėvo sužinojimo momento išsiskyrė į dvi kategorijas, kurias sudarė šešios subkategorijos (žr. 9 lentelė).

Informantai kalbėdami apie savo šeimos santykius iki biologinės kilmės sužinojimo momento sakė, jog „*Gyvenome visi draugiškai, sutarėme.*“, „*<...>Nekildavo jokių problemų ar konfliktų mums.*“, „*Mes sutarėm visi, buvome tikrai laimingi,<...>*“ (T3I9). Apie šiltus, geranoriškus tarpusavio santykius galime pastebėti iš 9 gautų teiginių, kuriuos išsakė visi informantai. Informantai taip pat parėžė, jog jie su tėvais leisdavo laisvalaikį kartu, švėsdavo šventes („*<...>leisdavome laisvalaikį kartu*“ (T3I2) „*<...>šventes važinėdavom<...>*“ (T3I2)).

9 lentelė. Pakartotinos santuokos šeimoje vyraujantys santykiai iki vaiko kilmės sužinojimo momento.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ⁴
Geranoriški ir pozityvūs santykiai	Geri, nekonfliktiški santykiai šeimoje	9	„ <i><...> viskas buvo kaip ir gerai,<...></i> “ (T2I8) „ <i>Viskas buvo gerai.</i> “ (T3I1) „ <i><...>visi ganėtinai gerai sutarėme<...></i> “ (T3I2) „ <i>Gyvenome visi draugiškai, sutarėme.</i> “ (T3I4)
	Laisvalaikio praleidimas kartu	3	„ <i><...>leisdavome laisvalaikį kartu</i> “ (T3I2) „ <i><...>šventes važinėdavom<...></i> “ (T3I2)

9 lentelės tęsinys 48 puslapyje.

⁴ Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 9 lentelė).

9 lentelės tęsinys.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ⁵
Teigiami jausmai reiškiantys santykius	Geriausi žodžiai -šeimai	4	„<...>atsiliepdavau tik geriausiai žodžiais<...>“ (T215) „<...>neišskiriamas ketvertukas<...>“ (T313)
	Meilė šeimai	2	„<...>labai mylėjo mamą ir mane.“ (T216) „Jis mylėjo mumis<...>“ (T316)
	Palaikymas	1	„Jie visuomet mane palaikė<...>“ (T215)

Šeimos tarpasmeniniuose santykiuose taip pat vyrauja ir meilė šeimai, jos nariams (2 teiginiai), palaikymas ir pagalba vienas kitam bei visi geriausi žodžiai kalbant apie šeimą (4 teiginiai). Informantai iki vaiko kilmės sužinojimo momento šeimos tarasmeninius santykius laikė pavyzdiniais, labai stipriais ir glaudžiais sakydami jog šeimos nariai yra „<...>neišskiriamas ketvertukas<...>“ (T313). Jie kartu ne tik leisdavo laisvalaikį, bet ir šventes švęsavo kartu ir visuomet vienas kitam padėdavo ir palaikydavo esant nelaimei ar būtinybei („Jie visuomet mane palaikė<...>“ (T215)).

Kalbėdami apie savo šeimos, kurioje jie augo, informantai šypsojosi, prisiminė savo kartu su šeima praleistas akimirkas, būtų galima manyti, jog tų šeimų tarpasmeniniai santykiai klostėsi ir buvo pozityvūs, draugiški ir palaikantys vieni kitus, tačiau pritarčiau Rupšienės (2001) teiginiui, kad „bendravimu yra kuriamas šeimos psichologinis klimatas, kuris yra kaip „dvasinė melodija“, vienijanti visus šeimos narius, gaivinanti žmogaus dorovinį ir dvasinį gyvenimą, tačiau sunkiai suvokiama pačių šeimos narių, o juolab – pašalinių asmenų“ (Rupšienė, 2001, 41p.) Kitas, pašalinis asmuo labai sunkiai suvokia tikruosius šeimos santykius, kurie sunkiai suvokiami patiems šeimos nariams, todėl daryti ar spręsti iš kelių teiginių apie visus šeimų tarpasmeninius santykius nėra tikslinga.

„Bendravimas šeimoje neįmanomas be konfliktų, nes jie yra normalus šeimos gyvenimo reiškinys, tačiau juos būtina spręsti laiku ir išmintingai“ (Pakalniškytė, 2006, p.4). Tėvų ir vaikų tarpasmeniniuose santykiuose po vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento šeimos tarpusavio santykiai pakito, kaip parodo gauti tyrimo duomenys (žr. 9 lentelė).

10 lentelė. Pakartotinos santuokos šeimoje vyraujantys tarpasmeniniai santykiai po vaiko kilmės sužinojimo momento.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Nenorėjimas palaikyti kontakto su artimaisiais	Nenoras bendrauti su aplinkiniais	19	„<...>nenorėjau su niekuom kalbėtis,<...>“ (T112) „<...>nebendravau su jais<...>“ (T113) „<...>nebenorėjau kalbėti su tėvais<...>“ (T119) „<...>nenorėjau <...> su jais kalbėti.“ (T219) „Nenorėjau ilgai su jais kalbėtis,<...>“ (T314)

10 lentelės tęsinys 49 puslapyje.

⁵ Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 10 lentelė).

10 lentelės tęsinys.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Nenorėjimas palaikyti kontakto su artimaisiais	Nenoras matyti savo artimųjų	13	„<...>nenorėjau akyse matyti<...>“ (T113) „<...>nenorėjau jų matyti.“ (T119) „<...>aš pabėgau iš namų<...>“ (T218) „<...>nenorėjau jų matyti <...>“ (T219) „<...>persikėliau gyventi pas senelius<...>“ (T219)
Negatyvūs jausmai	Pyktis ant artimųjų ir aplinkinių	11	„<...>buvau pikta ant mamos ir šiaip ant viso pasaulio<...>“ (T112) „Pykau ant močiutės<...>“ (T115) „<...>buvau labai pikta ant mamos<...>“ (T218) „<...>supykau ant tėvų<...>“ (T219) „Pykau aš ant tėvų<...>“ (T314)
	Nepasitikėjimas artimaisiais	5	„<...>mama visai nepasikėjau<...>“ (T114) „Netikėjau jais.“ (T317) „<...>nepasitikėjimas tėvais<...>“ (T319)
	Neapykanta ir priešinimasis	2	„<...>mes nekeitėm vienas kito<...>“ (T118) „Priešinausi viskam<...>“ (T313)
Pozityvūs santykiai	Santykių suartėjimas ir laisvalaikio praleidimas kartu	3	„<...>su mama tik dar stipriau suartėjome<...>“ (T116) „<...>sustiprėjo<...>“ (T315) „<...>daugiau laiko leisti su patėviu,<...>“ (T315)
	Nesikeičia	2	„Kad nepasikeitė visiškai.“ (T111) „Visiškai niekas nuo to nepasikeitė.“ (T311)
	Susitaikymas ir dėkingumas	2	„<...>galiausiai susitaikiau<...>“ (T119) „<...>esu dėkinga jam<...>“ (T215)

Informantų duomenų analizė leido išskirti tokias kategorijas: „nenorėjimas palaikyti kontakto su artimaisiais“, „negatyvūs jausmai“ ir „pozityvūs santykiai“ po vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento. Daugiausiai informantai sužinoję savo biologinę kilmę nenorėjo bendrauti su aplinkiniais (19 teiginių) („<...>nenorėjau su niekuom kalbėtis,<...>“ (T112), „<...>vengiau grįžti namo<...>“ (T319) „<...>nekalbėjau su jais,<...>“ (T319)) bei nenorėjo matyti jų savo aplinkoje (13 teiginių) („<...>aš pabėgau iš namų<...>“ (T218), „<...>nenorėjau jų matyti <...>“ (T219), „<...>persikėliau gyventi pas senelius<...>“ (T219)). Tas momentas, kai informantai sužinojo savo biologinę kilmę sukėlė jiems ir negatyvių jausmų, kuriuos jie įvardino kaip pyktį ant artimųjų ir aplinkinių asmenų (11 teiginių), neapykanta ir priešinimasis (2 teiginiai) bei kilusį nepasitikėjimą artimaisiais (5 teiginiai). Kaip jau buvo rašoma anksčiau, tėvo ar motinos pasitraukimas iš šeimos labiau kenkia vaiko sveikatai, negu vieno iš tėvų mirtis (Rusteikaitė, 2006), o sužinojimo biologinės tėvystės momentas vaikams prilygsta vieno iš tėvų pasitraukimą, netektį, todėl manoma, jog sukelti visi negatyvūs informantams jausmai yra pateisinami ir priimami kaip natūraliai vykstantys.

Yra pastebima, jog po biologinės kilmės sužinojimo momento santykiai pakrypsta ir į gerąją pusę – tampa artimesni, šiltesni ir tvirtesni arba jie visiškai nesikeičia, kaip tvirtino vienas informantas („Visiškai niekas nuo to nepasikeitė.“ (T311)). Du informantai (I5 ir I6) teigė, jog po biologinės kilmės sužinojimo momento santykiai „<...>sustiprėjo<...>“ (T315) ir „<...>su

mama tik dar stipriau suartėjome<...>“ (T116), pradėjo leisti daugiau laisvo laiko su patėviu ir visa šeima („<...>daugiau laiko leisti su patėviu,<...>“ (T315)).

Apibendrinant šį poskirį galime teigti, jog šeimos tarpusavio santykiai iki vaiko biologinės kilmės sužinojimo buvo geri, nekonfliktiški ir šeima dažnai leisdavo laiką drauge, vienas kitą palaikydavo ir padėdavo. Po vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento didžiąjai daliai informantų pasikeitė, jie į situaciją reagavo neigiamai, t.y. nenorėjo matyti artimųjų, nenorėjo bendrauti su jais, nepasitikėjo ir pyko ant jų, tačiau daliai informantų situacijos momentas tarpusavio santykius šeimoje suartimo. Reikia nepamiršti, jog tiesos sužinojimas vaikui yra skaudus momentas, kuriam reikia laiko priprasti prie naujo patėvio statuso šeimoje, o siekiant užmegzti ir atkurti pozityvius tarpasmeninius santykius šeimoje visiems pakartotino šeimos nariams reikia kantrybės, laiko ir tolerancijos.

4.5. Vaiko biologinės kilmės žinojimo svarba

Žinoti savo kilmę yra labai svarbu ir žmogiška kiekvienam visuomenės nariui. R. Janušaitytė (2012) mini, jog „po daug metų sužinojus tiesą, asmuo gali patirti didelį nusivylimą, praradimą, apskritai prarasti galimybę pažinti savo biologinius tėvus“ (Janušaitytė, 2012, p.16), todėl tyrimo metu, informantų klausėme: „*Kaip manote, kodėl tėvai turėtų pasakyti savo vaikams apie jų biologinę kilmę?*“. Gauti duomenys išsiskyrė į 5 pagrindines kategorijas, kurias sudaro 12 subkategorijų (žr. 10 lentelė).

11 lentelė. Vaiko kilmės žinojimo svarbos kategorijos.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ⁶
Jausmai ir jų palaikymas	Vienatvės jausmas	4	„Vaikas <...>jaučiasi <...> nežinantis kas jis toks.“ (T311) „Vaikas <...>jaučiasi <...> vienas“ (T311)
	Saugumo jausmas	3	„<...>turint artimųjų jautiesi kažkaip saugesnis<...>“ (T312) „<...>jautūsi saugus<...>“ (T313)
	Išdavystės jausmas	1	„<...>ne kartą jautę išdavystės pojūtį<...>“ (T311)
Tarpasmeniniai santykiai	Bendravimas ir ryšių palaikymas su giminaičiais	7	„<...>palaikyti ryšius su savo tėvais, giminėmis, artimaisias<...>“ (T311) „<...>bendravimas su prarastu tėvu ar motina<...>“ (T314) „<...>bendravimas su gimine labai svarbus<...>“ (T315) „<...>labai svarbus, tas ryšys giminės<...>“ (T315) „Vaikas turi žinoti savo giminę <...>bendrauti su ja<...>“ (T311) „<...>bendravimas su jais.“ (T313)

11 lentelės tęsinys 51 puslapyje.

⁶ Visi įrodantys teiginiai pateikti prieduose (žr. 9 priedas 11 lentelė).

11 lentelės tęsinys.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	IRODANTYS TEIGINIAI
Tarpasmeniniai santykiai	Galimybė bendrauti ir palyginti patėvį su tėvu	2	„<...>galimybė pamatyti tą blogąją tėvystės pusę<...>“ (T314)
	Prarandamas ryšys su tėvais, patėviais	2	„<...>praranda ryšį su patėviais, tėvais<...>“ (T311) „<...>sužinojus nebenori bendrauti su mama.“ (T318)
Informacija susijusi su giminėmis ir šeimos istorija	Giminės žinojimas	6	„Vaikas turi žinoti savo giminę<...>“ (T311) „<...>tai jų giminė, sesės, broliai, tetos ir dėdės.“ (T315) „<...>tu žinai kas tavo tėtis, senelis ir visą giminę<...>“ (T315)
	Genetinė informacija	4	„<...>kokiomis ligomis sirgo jo biologiniai tėvai<...>“ (T311) „<...>dėl kokių ligų paveldėjimo.“ (T313)
Laisvalaikio kūrimas ir pagalba vienas kitam	Laisvalaikio praleidimas ir naujų akimirų kūrimas	5	„<...>galimybė susigrąžinti ir sukurti naujus prisiminimus su prarastu tėvu-mama.“ (T314). „<...>būtų su kuo šventės būti<...>“ (T318) „<...>yra su kuo susitikti per šventes<...>“ (T317)
	Pagalba	3	„<...>turėtų kur kreiptis pagalbos<...>“ (T312) „<...>yra kas tau padeda<...>“ (T317)
Alimentai ir jų neigiamas poveikis asmenybei	Alimentų gavimas	1	„<...>galėtų gauti pinigų iš jo<...>“ (T318)
	Neigiamas poveikis	1	„<...>neigiamą poveikį identitetui ir bendravimui su kitais.“ (T311)

Iš pateiktų pakartotinos santuokoje gyvenusių asmenų atsakymų išryškėjo, kad svarbiausia vaikui žinoti savo biologinę kilmę reikia dėl galimybės bendrauti ir palaikyti ryšius su savo artimaisiais ir giminėmis (7 teiginiai), taip pat ne mažiau svarbu yra žinoti savo giminę (6 teiginiai) ir kartu praleisti laisvalaikį ir sukurti naujų akimirų (5 teiginiai). Informantai kalbėdami apie ryšių palaikymą su savo giminėmis pamini, jog reikia „<...>palaikyti ryšius su savo tėvais, giminėmis, artimaisiais<...>“ (T311), O „<...>bendravimas su prarastu tėvu ar motina<...>“ (T314) yra labai svarbus. Jie (informantai) akcentavo, kad kuomet vaikas žino savo biologinę kilmę, tuomet turi kur būti per šventes, su kuo praleisti laisvalaikį. Kalbant apie kilmės žinojimo svarbumą taip pat buvo kalbėta ir apie jausmus, kurie kyla nežinant savo tėvų arba sužinojus tėvus.

Iš informantų atsakymų, buvo sudaryta kategorija „Jausmai ir jų palaikymas“, kurioje išskirtos trys subkategorijos: „Vienatvės jausmas“, „Saugumo jausmas“ ir „Išdavystės jausmas“. Apie jausmus kalbėdami, informantai pasakojo, jog vaikas, nežinantis savo kilmės jaučiasi nežinantis kas jis pats, kaip žmogus yra ir jaučiasi vienišas („Vaikas <...>jaučiasi <...> nežinantis kas jis toks.“ (T311), „Vaikas <...>jaučiasi <...> vienas“ (T311)). Vienas informantas paminėjo išdavystės pojūtį, sakydamas: „...tie vaikai, kurie pavėluotai sužino savo tikrąją kilmę, tėvus yra ne kartą jautę išdavystės pojūtį ar praranda ryšį su patėviais, tėvais“ (T311). Išdavystės jausmą taip pat akcentavo ir Riley H. J. (2009) sakydama, jog tie vaikai, kurie

pavėluotai ar tik jau tapę suaugusiais sužino savo tikrąją kilmę, dažniausiai jaučia išdavystės jausmą, o santykiai su artimaisiais gali ir visiškai nutrūkti.

„Pagalba“, „alimentų gavimas“, „galimybė bendrauti ir palyginti patėvį su tėvu“ bei „prarandamas ryšys su patėviais, tėvais“ buvo taip pat paminėtos priežastys, kodėl vaikams tėvai turėtų pasakyti jų biologinę kilmę. Šios priežastys informantams atrodo taip pat svarbios, nes žinodamas savo biologinius tėvus, vaikas „<...> turėtų kur kreiptis pagalbos<...>“ (T3I2), „<...> galėtų gauti pinigų iš jo<...>“ (T3I8) taip pat „<...> galimybė pamatyti tą blogąją tėvystės pusę<...>“ (T3I4) ir palyginti patėvį su biologiniu tėvu. Subkategorija „Neigiamas poveikis“ kalbama apie neigiamą poveikį patėvio, kuris buvo priklausomas nuo psichotropinių medžiagų vartojimo, todėl vaikui geriau žinoti, jog jo biologinis tėvas vartojo psichotropines medžiagas, tačiau paaiškinti, jog jų vartojimas sukelia neigiamas pasekmes.

Apibendrinant šį poskyrį galime teigti, jog vaikas savo biologinę kilmę, informantų nuomone, turėtų žinoti todėl, kad nesijaustų vienišas ir išduotas, kad jaustų saugumą, galėtų palaikyti ryšį su savo artimaisiais giminaičiais, bendrauti su jais ir netgi palyginti patėvį su tėvu. Vaikai turi žinoti savo giminę ir genetinę informaciją, nes dabar pasaulyje daug įvairių ligų, kurios yra paveldimos genetiškai. Laisvalaikio praleidimas, pagalba ir alimentų gavimo nauda dar labiau užtikrina vaikui norą žinoti savo biologinį tėvą.

4.6. Vaiko kilmės sužinojimo palankiausios situacijos ir išsiaiškinimo būdai.

Tyrimo metu informantų buvo domėtaši, koku būdu sužinota biologinio tėvo-mamos situacija sukeltų mažiausiai skausmo ir būtų priimtinausia pasakyti vaikui. Informantai kalbėdami apie priimtinausius būdus pasakyti vaikui tiesą, paminėjo ir laiką-amžių kuomet tai reikėtų padaryti. Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas, kurias sudarė šešios subkategorijos (žr. 12 lentelė).

12 lentelė. Vaiko kilmės sužinojimo palankiausios situacijos ir išsiaiškinimo būdai informantų nuomone.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Vaiko kilmės atskleidimo laikas	Pilnametystė	6	„<...> pasakyti reikėtų tuomet, kai jau esi pilnametis asmuo<...>“ (T1I3) „Visgi 18 metų asmuo<...>“ (T2I3) „<...> nu nebent pilnametystės sulaukus<...>“ (T3I4)
	Kai pats vaikas pradeda domėtis savo kilmė	5	„<...> kai pradeda domėtis savo seneliais, jų kilmė ir savo praeitimi.“ (T1I5) „<...> vaikas pradės pats domėtis<...>“ (T2I1) „<...> pasakyčiau dukrai tada, kai ji paklaustų<...>“ (T2I2)
Vaiko kilmės sužinojimo būdai	Tiesioginis pasakymas	8	„<...> tiesiog pasakyti viską tiesiog taip atvirai.“ (T1I8) „<...> tiesiog kai pasikvieti ir pasakai<...>“ (T1I9).

12 lentelės tęsinys 53 puslapyje.

12 lentelės tęsinys.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Vaiko kilmės sužinojimo būdai	Nuo mažens vaikui sakyti tiesą	4	„<...>jog augant reikia po truputį pasakyti viską.“ (T3I6) „<...>tėvai gali sakyti viską nuo mažens<...>“ (T3I9)
	Pasakų terapija	4	„<...>per vaidybą, pasakojimus ar pasakas tiesiog.“ (T1I2) „<...>per pasakas nuo mažens galima atskleisti tiesą <...>“ (T2I2) „<...>tai per pasakas, per visokias terapijas<...>“ (T3I2)
	Pasitikėjimas	1	„<...>artimi jam žmonės pasitikėdami ir su meile iš karto pasako tiesą.“ (T1I1)
	Atvirumas	1	„<...>atviriau jie priims realybę<...>“ (T1I1)

Informantų nuomone, vaikui tiesą reikėtų pasakyti tuomet, kai jis jau yra pilnametis asmuo, kuris gali mąstyti ir pats apsispręsti kaip elgtis (6 teiginiai) („<...>pasakyti reikėtų tuomet, kai jau esi pilnametis asmuo<...>“ (T1I3), „Visgi 18 metų asmuo<...>“ (T2I3)). Kiti informantai mano, jog tinkamiausias laikas pasakyti tiesą yra tuomet, kai pats vaikas pradeda domėtis savo kilme, šeima ir gimine (5 teiginiai) („<...>kai pradeda domėtis savo seneliais, jų kilme ir savo praeitimi.“ (T1I5) „<...>vaikas pradės pats domėtis<...>“ (T2I1)). Umbrasienė (2012) kalbėdama apie vaiko kilmės atskleidimo laiką teigia, jog „<...>galvoti, kad vėliau bus tam tinkamesnis laikas, yra tik iliuzija“. Anot Umbrasienės (2012), vaikams pasakyti tiesą reikia kuo anksčiau, nes kuo „mažiau tėvai slėps tiesą, kuo atviriau jie priims realybę – ju vaikas turi kitus tėvus - tuo geriau įvaikinti žmonės išmoks gyventi su tuo, kad turi dvi šeimas“ (Umbrasienė, 2012, 3p.). Informantai taip pat kalbėjo apie tiesos pasakymą nuo mažens, ką ir pabrėžė Umbrasienė (2012).

Kalbėdami apie būdus, kuriais geriausia pasakyti tiesą vaikams, daugiausia informantų paminėjo tiesioginį tiesos pasakymą vaikui (8 teiginiai). Informantai minėjo, jog geriausia būtų „<...>tiesiog pasakyti viską tiesiog taip atvirai.“ (T1I8) „<...>tiesiog kai pasikvieti ir pasakai<...>“ (T1I9). Taip pat buvo kalbėta apie pasakų terapijos metodus, kuriais būtų galima pamėginti pasakyti viską (4 teiginiai) („<...>per vaidybą, pasakojimus ar pasakas tiesiog.“ (T1I2) „<...>per pasakas nuo mažens galima atskleisti tiesą <...>“ (T2I2)). Lepeškienė (1996) pabrėžia pasakos svarbumą ugdant vaiką kaip asmenybę. Anot autorės, „dirbant su pasakomis, galima stiprinti vaikų savęs vertinimą, mokymti bendrauti, bendradarbiauti, įsisauginti ir išreikšti jausmus, grįsti savo elgesį vertybėmis“ (Lepeškienė, cit. Vasiliauskaitė, 2008, 28p.). Informantai taip pat paminėjo, jog atskleidžiant vaikams tiesą, reikia remtis šeimoje vyraujančiu pasitikėjimu vienas kito ir atvirumu („<...>artimi jam žmonės pasitikėdami ir su meile iš karto pasako tiesą.“ (T1I1)).

Interviu metu, informantų buvo klausama: „Gal galėtumėte ką nors patarti tėvams ir vaikams dabar gyvenantiems pakartotinos santuokos šeimoje?“ . Didžioji dalis informantų (6 informantai) palinkėjo pakartotinoje santuokoje gyvenantiems asmenims ir tik 3 informantai – nerado ko palinkėti ar patarti (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Informantų patarimai-palinkėjimai pakartotinoje santuokoje gyvenantiems asmenims.

Informantas	„Gal galėtumėte ką nors patarti tėvams ir vaikams dabar gyvenantiems pakartotinos santuokos šeimoje?“
1 informantas	„Gyvenkit, vertinkit tuos, kurie Jumis augina, Jumis rūpinasi ir kurkite daugiau gražių bendrų aimirkų nežiūrint į praeitį“.
2 informantas	„<...>būkit visi atviri ir pasitikėkite vieni kitais“.
3 informantas	„Aš linkiu Jiem visiems neslėpti tiesos, pasitikėti ir gyventi taikiai“.
4 informantas	„Gyvenkite ir džiaukitės savo šeima“.
5 informantas	„Neskaudinkite vaikų, jei jau nesakėt nuo pradžių apie tėvus tikrus, tai ir nesakykit“.
6 informantas	„Ne, nežinau ką.“
7 informantas	„Nežinau ką“.
8 informantas	„Norėčiau pasakyti, jog neslėpkit tiesos“.
9 informantas	„Kad neturiu ką“

Daugiausiai (3 teiginiai) informantai palinkėjo neslėpti tiesos vieni nuo kitų, pasakyti visą tiesą, pasitikėti vieni kitais ir gyventi draugiškai („Aš linkiu Jiem visiems neslėpti tiesos, pasitikėti ir gyventi taikiai“ (I3)). Vertinti šeimą (2 teiginiai) arba šeimos narius, kurie „<...>Jumis augina, Jumis rūpinasi ir kurkite daugiau gražių bendrų aimirkų nežiūrint į praeitį“ (I1). Tačiau buvo vienas palinkėjimas ir visiškai kitoks: „Neskaudinkite vaikų, jei jau nesakėt nuo pradžių apie tėvus tikrus, tai ir nesakykit“ (I5).

Apibendrinant šį poskyrį būtų galima teigti, jog informantai tiesą apie biolginę kilmę pasakyti rekomenduoja tuomet kai žmogus yra pilnametis asmuo arba tuomet kai vaikas pradeda domėtis savo kilme. Geriausias būdas pasakyti tiesą – tiesioginis pasakymas arba pasakų terapijos metodai. Gyventi ir džiaugtis savo šeima, pasitikėti vieni kitas, būti atvirais ir draugiškais – tai palinkėjimai, kuriuos informantai nori ir palinki pakartotinoje santuokoje gyvenantiems asmenims.

IŠVADOS

Atlikus mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės), metodologinės literatūros ir vaiko teisės reglamentuojančių dokumentų analizę, galime teigti, kad:

1. Šeima yra laikoma pirminė vaiko ugdymo, saugumo ir vystymosi aplinka, kurioje formuojamas vaiko charakteris, ugdomos ir perduodamos vertybės, tradicijos, kultūra, šeimos narių vaidmenys ir kt.
2. Šeimos yra skirstomos pagal savo sudėtį į įvairias formas ir rūšis: nepilna šeima, patėvio/pamotės šeima, konvencionali šeima ir kt. Yra išskiriamos trys pagrindinės priežastys, kodėl vaikams reikėtų žinoti savo šeimos istoriją – kilmę: giminingumas, genetinė ir medicininė informacija ir psichologinės žalos galimybė.
3. Pakartotinos santuokos šeima yra abiejų tėvų šeima, kai naująją šeimą sudaro vienas biologinis tėvas-mama, o kitas patėvis-pamotė.
4. Vaikų biologinės kilmės sužinojimo momentą kitaip galime įvardyti kaip netektį, t.y. biologinio tėvo netektį. Vaikai patyrę biologinio tėvo netektį, laikinai pradeda į viską reaguoti atmetimu ir nenoru, nepasitikėjimu bendrauti, nes taip jie laimi laiko atsigauti ir nusiraminti.
5. Lietuvos ir tarptautiniai dokumentai vaiko sąvoką apibrėžia kaip asmenį, kuris neturi 18 metų, išskyrus atvejus, kuomet įstatymai numato kitaip, t.y. tėvų, globos (rūpybos) institucijų, jo rūpintojų ar jo paties pareiškimu jis gali kreiptis į teismą, kad teismas jį pripažintu visiškai veiksniu, jeigu yra pakankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti visas civilines teises ar vykdyti pareigas.
6. Lietuvos Respublikos įstatymai numato, jog vaikas, nuo jo įregistravimo momento turi teisę į vardą, pilietybę, teisę žinoti savo tėvus, bendrauti su jais ir būti jų globojamas. Tarptautiniuose teisės dokumentuose yra pažymima, jog vaikui turi būti užtikrinama ir išsaugota informacija apie jo kilmę, tėvų tapatybę ir jo (vaiko) ligos istorija.
7. Sprendžiant visus su vaiku susijusius klausimus, problemas ar sprendimus, kuriuose dominuoja vaikas, jo gyvenimas ar galimybė bendrauti su tam tikrais asmenimis, turi būti atsižvelgta į vaiko interesus ir jo nuomonę.

Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę išaiškėjo, kad:

8. Pakartotinos santuokos šeimoje gyvenę asmenys, vaikų teises vertina kaip garbės, stiprumo, saugumo, vertės jausmą ir galimybę jomis naudotis jiems suteikia vaiko išlaikymo ir gyvenimo sąlygų užtikrinimą bei ugdymą.
9. Vaiko teises žinoti savo kilmę informantai supranta, kaip galimybę žinoti savo tėvus, brolius ir seseris, senelius, prosenelius ir giminę. Taip pat žinoti savo šeimos tradicijas ir šeimos genealoginį medį. Pagrindinėmis vaiko teisėmis yra laikomos: teisė į nemokamą ugdymą, į

apsaugą nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos, į asmeninį gyvenimą, neliečiamybę ir laisvę, į poilsį ir laisvalaikį bei į vardą ir pilietybę.

10. Pakartotina santuoka informantai įvardija kaip antrąją santuoką, kuri yra sudaryta dėl nepasisekimų pirmoje santuokoje ir noro išpildyti pirmos santuokos lūkesčius. Ši santuoka vaikui yra reikšminga dėl galimybės augti šeimoje, kurioje tėvai yra ugdytojai, jaučiamo palaikymo ir pagalbos, meilės bei galimybės palyginti dvi šeimas, t.y. biologinės mamos ir patėvio šeimą su biologinio tėvo ir pamotės šeima. Suaugusiajam ši santuoka yra tarsi naujas gyvenimo etapas, kuriame jis bando išpildyti pirmoje santuokoje neišpildytus lūkesčius, pirmos šeimos iširimo kompensavimą, šeimos suirimą ir patenkinti savo finansinius poreikius. Patiems informantams, ši santuoka reiškė meilės, laimės, palaikymo ir saugumo jausmą, kuris pasireiškė per šeimos, patėvio ir artimųjų asmenų svarbumą ir pozityvius santykius.
11. Santykiai, kurie vyravo šeimoje iki vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento buvo pozityvūs, geranoriški, informantai apie savo šeimą kalbėdavo tik gera, kartu praleisdavo laisvalaikį ir jautė nuolatinį palaikymą ir pagalbą vienas kitam. Po vaiko biologinės kilmės sužinojimo momento, santykiai šeimoje pasikeitė į priešingą pusę, t.y. atsirado nenoras matyti ir bendrauti su savo artimaisiais, pyktis ir nepasitikėjimais, neapykanta jais, nors keliems informantams santykiai pagerėjo, nes jie susitaikė su patėviais, mamomis ir liko dėkingi už tai, jog juos užaugino tuom, kuo šiuo metu yra.
12. Vaikui biologinę savo kilmę žinoti reikia dėl bendravimo ir ryšių palaikymo su giminaičiais, genetinės informacijos, pagalbos galimybių, laisvalaikio praleidimo kartu su giminėmis, nes nežinodamas savo giminės vaikas jausis vienišas, nesaugus ir išduotas. Savo kilmę sužinoti reikėtų esant pilnamečiais arba tuomet, kai vaikas pats pradeda domėtis savo tėvais, savo šeima. Geriausias būdas tai pasakyti, informantų nuomone, yra tiesioginis pasakymas, taip pat pasakų terapijos taikomais metodais viską grindžiant pasitikėjimu ir atvirumu vienas kitam.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad vaikai gyvenantys pakartotinos santuokos šeimoje žino savo biologinę kilmę – nepasitvirtino. Vaiko teisė žinoti savo kilmę yra užtikrinama tik teisinėje sistemoje, tačiau šeimose ji yra neužtikrinama, nes šeimos nariai prisibijo galimų pasėkmių tolimesniame šeimos gyvenime ir kiekvieni tėvai vaiko teises suvokia ir interpretuoja skirtingai.

REKOMENDACIJOS

Apibendrinant teorinio ir empirinio tyrimų rezultatus galima išskirti vaikams ir pakartotinos santuokos šeimos asmenims (tėvams) tokias rekomendacijas:

Rekomendacijos pakartotinos santuokos šeimos asmenims (tėvams):

- Atsiminkite, jog patėvis – netikras tėtis vaikui ir niekuomet tokiu nebus. Jis gali būti tik vyriškumo atstovas šeimoje, kuris kartu su biologine vaiko mama gali auklėti, globoti ir ugdyti vaiką ir, galima manyti, jog jis tik psichologine prasme taps vaiko tėvu, bet šis tikslas pasiekiamas lėtai, kantriai ir neskubotai.
- Tiksliai išsiaiškinkite ko vaikas klausia, tuomet pateikite sukonkretintą ir paprastą atsakymą į jo klausimą. Esminė taisyklė – pateikite tiek informacijos, kiek vaikas yra pajėgus suprasti.
- Pasakę vaikui tiesą apie biologinį tėvą/motiną, leiskite vaikui viską apgalvoti, nusiraminti ir priimti gautą informaciją. Neverskite vaiko pamilti patėvio/pamotės ir nesmerkite vaiko jei jis nesugebės tai padaryti.
- Paaiškinkite vaikui, jog jums jis yra toks pat svarbus kaip ir anksčiau visados buvo, nesvarbu jis gyvena su patėviu/pamote ar su biologiniu tėvu/ mama.
- Skatinkite vaiką už jo gerus poelgius. Leiskite vaikui pasijusti svarbiu pakartotinos santuokos šeimoje. Skirkite jam užduotis, kurias jis pajėgus įvykdyti ir įvykdžius – pagirkite.
- Tikrai nevertėtų meluoti ir kurti nebūtų dalykų!

Rekomendacijos pakartotinos santuokos šeimos asmenims (vaikams):

- Atsiminkite, jog patėvis/pamotė yra ir buvo tas žmogus, kuris augino ir rūpinosi jumis. Leiskite ir toliau jam/jai jumis rūpintis.
- Sužinoję tiesą apie savo biologinę kilmę, jūs galite pykti, kurį laiką nenorėti bendrauti su savo artimaisiais – toks elgesys natūralus, nes tai sukeltos emocijos, tačiau nepamirškite, jog reikia bendrauti su savo artimaisiais, nes jiems šios tiesos apie jūsų biologinį tėvą/mamą taip pat skausmingas.
- Sužinoję tiesą ramiai viską apgalvokite, nusiraminkite, pabūkite patys su savo mintimis ir vėliau išsiaiškinkite atsakymus į jums rūpimus klausimus.
- Jūs turite teisę bandyti bendrauti su savo biologine motina/tėvu, tačiau nenusivilkite, jei bendravimas gali nebus toks, apie kurį jūs svajojote.

DISKUSIJA

Atlikus vaikų teisės žinoti biologinę kilmę pakartotinos santuokos šeimoje empirinį tyrimą ir gautus tyrimo duomenis galėtume palyginti su kitų tyrimų, kurių yra panaši tematika, duomenimis, tačiau kyla sunkumų, nes dauguma tyrimų yra teisinio pobūdžio, o empirinių tyrimų šia tematika stokojama. Norėdami palyginti vaiko teisės žinoti biologinę kilmę tyrimo duomenis galime lyginti juos tik keliais aspektais: vaiko kilmės užtikrinimo teisiniu reglamentavimu, vaiko ir pakartotinos šeimos tarpasmeninius santykius, pakartotinos šeimos reikšmę joje gyvenantiems vaikams,

Aleknaitės (2014) atlikto tyrimo „Ar informacijos apie donoro tapatybę nesuteikimas, heterologiniu būdu apvaisintam vaikui, nepažeidžia jo žmogaus teisių?“ duomenys rodo, jog JTGTK nesudaro visišką galimybę vaikui žinoti savo biologinę kilmę, nes valstybės, kurios yra pasirašiusios šią sutartį, savo nacionalinėje teisėje gali savaip interpretuoti konvencijos nuostatas. Anot Aleknaitės (2014), užsienyje, pradėta palaipsiui atsisakyti donoro anonimiškumo apsaugos ir yra pastebėta, jog teismai pradėjo akcentuoti vaiko kilmės svarbą ir vaiko interesų apsaugos svarbą savo praktikoje.

Bagdonaitė (2010) atliko tyrimą „Vaikų, augančių pakartotinos partnerystės šeimoje, auklėjimo ypatumai“ ir pastebėjo, jog pakartotinos partnerystės šeimoje gyvenantiems ir augantiems vaikams ši šeima suteikia galimybę augti pilnoje šeimoje, o tėvą atlieka savo tėvo ir motinos vaidmenis, kuria bendras šeimos taisyklės, tradicijas ir vaikai mato pilnos šeimos modelį. Tuos bruožus atskleidė ir šis tyrimas, kuomet informantai teigė, jog ši šeima leido gyventi šeimoje, suteikė mamą ir tėtį ir t.t.

Vaiko kilmės svarbumo priežastis, tokias kaip genetinę medicininę informaciją, giminingumo riziką ir galima psichologinė žala vaikui, savo darbe pažymėjo ir Janušaitytė (2012), kuri analizavo „Ar konfidencialumo principo užtikrinimas nepažeidžia vaiko teisės žinoti biologinių tėvų tapatybę?“. Šiame tyrime šios trys priežastys taip pat buvo paminėtos, tačiau informantai paminėjo ir daugiau svarbesnių priežasčių, kodėl vaikai turėtų žinoti savo kilmę, t.y.: giminės žinojimas, laisvalaikio praleidimas su artimaisiais, vienišumo jausmas nepažinus savo artimųjų ir t.t.

Tyrimo metu pasitaikė trukdžių, kurie apsunkino tyrimo eigą. Kadangi buvo tirta vaikystės patirtis suaugusių žmonių gyvenime, todėl dauguma vaikystėje ir paauglystėje patirtų įspūdžių nėra tokie ryškūs kaip suaugusio asmens patiriami įspūdžiai. Kiekvieno informanto biologinio tėvo sužinojimo situacija yra labai asmeniška ir labai jautri, nes tiriant buvo gilnamasi į kiekvieno asmens išgyventą situaciją, jausmus. Sunku surasti tyrimo dalyvius, nes jiems jų asmeninė patirtis, gyvenant kartotinos santuokos šeimoje ir žinių apie biologinius tėvus žinojimo istorija yra iki šiol skausmingas procesas lydymas abejonių, krizių, išgyvenimų ir emocijų

sukrėtimų. Tai supratome kuomet tyrimą pradėjome su 11 informantų, o po pirmojo tyrimo 2 tiriamieji toliau dalyvauti tyrimuose atsisakė.

Tyrimo metu gauti duomenys atspindi vaiko teisių įvairovę, jos raišką, gyvenimo kasdienybėje kai vaikai patenka į įvairias situacijas. Galime pažymėti, jog vaikų teisės yra bendros visiems vaikams, tačiau kiekvieno vaiko gyvenime jos reiškiasi skirtingai. Vaiko teisės labai daug priklauso nuo pačio vaiko ir suaugusiojo supratimo apie jas, jų interpretavimo ir mokėjimo analizuoti jų reikšmę. Ši tema yra labai svarbi tiek vaikystėje, paauglystėje ir suaugusio žmogaus gyvenime, tačiau tokie tyrimai, kuomet analizuojama problema skirtinguose žmogaus gyvenimo etapuose yra labai sudėtingi. Šis atliktas tyrimas rodo jog vaiko teisė žinoti savo kilmę yra labai svarbi tema ir vaikai tuo metu šios teisės nesuprato.

LITERATŪRA

1. Arends R. (2008). *Mokomės mokyti*. Vilnius, Margi raštai.
2. Aleknaitė I. (2014). *Ar informacijos apie donoro tapatybę nesuteikimas, heterologiniu būdu apvaisintam vaikui, nepažeidžia jo žmogaus teisių?* (Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2014)
3. Babachinaitė G. (1996). Vaiko teisės: jų samprata ir įgyvendinimo problemos. Vaiko teisės ir jų įgyvendinimo garantijos: Konferencijos medžiaga, (Vilnius: Lietuvos respublikos Seimo leidykla, 1996).
4. Bajoriūnas Z. (1989). *Šeima ir jos funkcijos*. Vilnius, Žinija.
5. Bagdonaitė I. (2010). *Vaikų, augančių pakartotinos partnerystės šeimoje, auklėjimo ypatumai*. (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Riomerio universitetas, 2010). [Žiūrėta 2016-03-26] Prieiga per internetą:
<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:E.02~2011~D_20110124_125313-11597/DS.005.0.02.ETD>
6. Barkauskienė R. (2005). Stresinių šeimos gyvenimo įvykių sąsajos su mokymosi negalių turinčių vaikų psichologiniu pažeidžiamumu. *Socialinis darbas*, 4(1), 24-33 psl.
7. Bartkutė I., Čizikienė J. (2012). Socialinės paramos rizikos šeimoms teikimo poreikio analizė. *Societal Innovations for Global Growth*, No. 1(1), [Žiūrėta 2016-03-24]
Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367189112002/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
8. Bereikienė D., Vašcova Ž. (2011). Interneto keliamos grėsmės ir vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, bendravimą ir susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka /public security and public order*, Nr. 5, p. 43-54.
9. Bitinas B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai*. Vilnius, Edukologija.
10. Bitinas B., Rupšienė R., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis verslo ir administravimo studentams*. Klaipėda, S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
11. Bikulčius J. (1996). *Šeimyninio gyvenimo darna ir jos išsaugojimo paslaptys: mokomoji knyga*. Kaunas, Technologija.
12. Bobrova L., Alūzas R. (2002). Socialinių šeimos problemų įtaka moksleivių žalingų įpročių plitimui. *Socialinis ugdymas: socialinė pedagoginė teorija ir praktika II. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*, Šiauliai, 2002m.
13. Boyd D., Bee H. (2011). *Augantis vaikas*. Vilnius: Ugdymo plėtros centras. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. (2014). Sicherheit: Kinder unfallfrei und sicher aufwachsen lassen. [Žiūrėta 2014-04-14]. Prieiga per internetą:
<<http://www.familien-wegweiser.de/wegweiser/stichwortverzeichnis,did=176004.html>>

14. Burvytė S., Ralys K. (2012). Vaikystės amžiaus tarpsnio iššūkiai ugdytojams // Challenges to childhood educators. *Socialinis ugdymas : mokslo darbai. Socialinio pedagogo technologijos socioedukaciniame darbe*, 19 (30), p. 30-41.
15. Burvytė S., Ralys K., Ilgūnienė R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius, Edukologija.
16. Butvilas T. (2008). Šeimoje netektį patyrusių vaikų saviidentifikacijos poreikis kaip socializacijos veiksnys. *ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA*, 20, p. 213-224. [Žiūrėta: 2016-03-29] Prieiga per internetą: <[Http://www.journals.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/viewfile/7529/5406](http://www.journals.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/viewfile/7529/5406)>
17. Butkutė S. (2014). *Ar vaiko gyvenamosios vietos nustatymas tik su vienu iš tėvų tėvams gyvenant skyrium nepažeidžia vaiko teisės į šeimos ryšius?* (Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140614_152544-22190/DS.005.0.01.ETD>
18. Dambrauskienė G. (2008). *Vaiko gyvenimo vertybiniai orientyrai asociatioje šeimoje*. (Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008). [Žiūrėta 2016-03-24]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:E.02~2008~D_20080924_184849-31058/DS.005.0.02.ETD>
19. Draskinytė E. (2014). *Ar vaiko teisė būti sveikam turi būti saugoma nuo pradėjimo momento?* (Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2014).
20. Europos žmogaus teisių konvencija (1995). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf>
21. Green Ch. (2007). *Mažylio tramdymas. Patarimai kaip auginti vaikus nuo 1 iki 4 metų*. Vilnius : Vaga.
22. Girnius J. (1991). *Raštai*. Vilnius, Mintis, p. 209.
23. Gumuliauskienė A., Butvilas T., Butvilienė J. (2008). Tėvų emigraciją patyrusių vaikų globos ir socialinės gerovės užtikrinimas: ekspertų požiūris. *Socialiniai mokslai, Edukologija*, 4 (20), p. 145-150.
24. Guščinskienė J., Kondrotaitė G. (2006). Socialinės rizikos šeimų problemos: pagėgių savivaldybės atvejo studija, *Mokslo darbai, Socialinis darbas*, 5(2), p. 15-23 [Žiūrėta: 2016-03-24]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/78e/2_guscinskiene_kondrotaitė.pdf>
25. Guzevičiūtė J. (2007). Vaiko teisių apsauga: reglamentavimo problematika tarptautiniu mastu. (Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas). [Žiūrėta 2016-04-01].

- Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20101124_200838-62644/DS.005.1.01.ETD >
26. Ivanauskienė F. (1998). Pradinukų rengimo šeimai aktualijos. Jaunuolės socializacija: šeima ir mokykla. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla.
 27. Janušaitytė R. (2012). *Ar konfidencialumo principo užtikrinimas nepažeidžia vaiko teisės žinoti biologinių tėvų tapatybę?* Magistro baigiamasis darbas. Kaunas: VDU.
 28. Jekaitytė L. (2011). Vaiko interesų apsauga santuokos nutraukimo proceso metu. [Žiūrėta 2016-04-02]. Prieiga per internetą: < http://www.slk.lt/studentukonferencijos/2011/articles/DOC/11_Jekaityte_KTU.doc >
 29. Juodaitytė A. (2012). *Kokybiniai edukaciniai tyrimai: teorijos, duomenų rinkimas ir analizė*. Šiauliai, ŠUL.
 30. Juodraitis A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai, ŠU leidykla.
 31. Juozeliūnienė I. (2003). *Janas Trostas ir šeimos sociologija*. Vilnius, Garnelis
 32. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija* (1989). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc?p_id=19848&p_query=&p_tr2= >
 33. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas* (2002). [Žiūrėta 2016-04-02]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/edukologijos/Vaiko_teisiu_konvencijos_igyvendinimo_vadovas.pdf >
 34. *Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija* (1959). [Žiūrėta 2016-04-01]. Prieiga per internetą: <http://elibrary.lt/resursai/NPLC/nepilnameciu_justicija/JUNGTINIU%20TAUTU%20VAIKO%20TEISIU%20DEKLARACIJA.pdf>
 35. Kiseliova – Žukovska N. (2009). *Darnos šeimoje stiprinimas taikant muzikos terapijos metodus*. (Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2009). [Žiūrėta: 2016-03-29] Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:E.02~2009~D_20090629_122241-75637/DS.005.0.02.ETD>.
 36. Kabašinskaitė D. (2002). Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika. *Filosofija. Sociologija. Mokslotyra. Demografija*. Nr. 3. P. 46.
 37. Kairienė B. (2010). Vaiko interesų įgyvendinimas santuokos nutraukimo proceso metu. *Socialinis darbas*, Nr. 9(1), psl. 99-106. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/0c8/11_kairiene_jekaityte.pdf >
 38. Kairienė B., Dzindzalietienė G. (2008). Teisinis švietimas – vaiko teisių įgyvendinimo prielaida. *Socialinis ugdymas*. Nr. 9 (20), p. 55-61. [Žiūrėta: 2016-03-29] Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169803770/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>

39. Kairienė B., Žiemienė R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimas šeimoje. *Socialinis darbas*, Nr. 6(2). Psl. 43-50. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13005/2053-4343-1-SM.pdf?Sequence=1>>
40. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai : (edukologija ir kiti socialiniai mokslai) : vadovėlis*. Šiauliai, Lucilijus.
41. Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje. Hagos konferencija dėl tarptautinės privatinės teisės (1993). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5FC4C8C44F87>>.
42. Lazdauskienė A. (2010). Nepilnų šeimų tėvystės ir motinystės patirtys bei ateities planavimas. (Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010). [Žiūrėta 2016-03-24]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:E.02~2010~D_20100621_085047-64328/DS.005.0.01.ETD>
43. Lepeškienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius, Valstybinis leidybos centras.
44. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas* (2000). Vilnius, Saulele.
45. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas* (2006). [Žiūrėta 2016-03-31] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_query=&p_tr2>
46. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* (1996). [Žiūrėta 2015-12-03]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397>
47. *Lietuvos Respublikos vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija* (2003). [Žiūrėta 2015-12-06]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=211767&Condition2=%C4%afvaikinti>>
48. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (1992). [Žiūrėta 2015-12-06]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>
49. *Lietuvos Respublikos vaiko Konstitucija* (2015). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/11/vaiko-konstitucijainternetui.pdf>>
50. Lileikytė A. (2010). *Paauglių iš pilnų bei nepilnų šeimų mokymosi ir bendravimo mokykloje ypatumai*. Bakalauro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas. [žiūrėta 2016-

- 05-25]. Prieiga per internetą: < http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100902_224908-96231/DS.005.0.01.ETD >.
51. Lukoševičiūtė A. (2012). *Vaikų iš nepilnų šeimų socializacijos problemos ir jų sprendimo būdai*. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:J.04~2012~ISSN_1648-8776.N_4_37.PG_52-57/DS.002.0.01.ARTIC>
52. Maslauskaitė A. (2013). Partnerystės atkūrimas po skyrybų: tendencijos ir socialinė diferenciacija. *KULTŪRA IR VISUOMENĖ: Socialinių tyrimų žurnalas*, 4 (2). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://culturesociety.vdu.lt/wpcontent/uploads/2014/04/6.Maslauskaite_Partnerystes_atkurimas_po_skyrybu.pdf>
53. Maslow A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius, Apostrofa
54. Matulienė G. (1997). *Šeimos psichologija*. Kaunas, Technologija.
55. Meilius K., Jonaitis M. (2007). Šeimos struktūros ir tėvystės sampratos pokyčiai, turintys įtakos vaiko teisėms ir interesams. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 12(102), 7–15psl.
56. Merkys G. (1999). *Pedagoginio tyrimo pradmenys*. Šiauliai: SU leidykla
57. Mikelėnas V. (2009). *Šeimos teisė: vadovėlis*. Vilnius, Justitia.
58. Mikulionienė S. (1997). *Namų ūkiai ir šeimos Lietuvoje: sociodemografinis požiūris. – knygoje: Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. Vilnius, LFSI, p.38-63
59. Mineikaitė A. (2012). Vaiko teisių apsauga žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio plotmėje. (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Riomerio universitetas). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa0001:E.02~2013~D_20130205_085829-57151/DS.005.0.01.ETD >.
60. Miškinis K. (2006). *Šeima pasaulio šalių kultūrose*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros
61. Norvilytė V. (2013). Priešmokyklinio amžiaus vaikų žinios apie sveikatą ir jų sveikatos ugdymo galimybes. Magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas. [žiūrėta 2016-05-28]. Prieiga per internetą: < http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130731_161411-79953/DS.005.0.01.ETD >.
62. Oficialiosios statistikos portalas (2016). *Šiuolaikinė Lietuva. Bendras ištuokų rodiklis, Ištuokos*. [Žiūrėta 2016-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?Portletformname=visualization&hash=e80a97b6-1950-4720-9447-ebf8dc08f2a8>>
63. Paulauskaitė K. (2007). Vaikų socialinio elgesio šeimoje ypatumai. *Socialinis ugdymas: vaiko ir šeimos teisių apsauga IV*. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla, p.92-101.

64. Pažėraitė E. (2012). Gyvenimo prasmės ir absurdo sampratos - A. Camus'o, K. Jasperso, J. P. Sartre'o ir F. Kafkos egzistencinėje filosofijoje. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-elaba-0001:E.02~2012~D_20120806_141924-54342/DS.005.0.01.ETD>
65. Peters R. A. (1999). *Nebijokite drausminti vaikų*. Vilnius, Tyto alba.
66. Račkelienė A. (2002). *Socialinio darbo profesijos terminų žodynėlis lietuvių – anglų kalba*. Kaunas; Technologija.
67. Ralys K., Navaitis G. (2014). Būsimų situoktinių pasirengimas ugdyti vaikus šeimoje, susituokus antrą kartą. *Socialinis ugdymas / Ugdytinių ir ugdytojų kompetencijų kaita*. T. 1, Nr. 37, p. 56–65. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<Http://www.socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/12/9>>
68. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija: metodinė knyga*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
69. Ramanauskienė R., Valantinas A., Endriulaitienė A. (2005). Paauglių savęs vertinimo bei santykių su bendraamžiais ir tėvais sąveikos ypatumai. *Ugdymo proceso linkmės*. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <Http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/71/Ramanauskiene_Valantinas_Endriulaitiene.pdf>
70. Raudeliūnaitė R., Urbikaitė J. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. *Socialinis darbas*, Nr. 10(1). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <Http://www.mruni.eu/upload/iblock/b00/4_raudeliunaite_urbikaite.pdf>
71. Sagatys G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius, Teisinės informacijos centras,
72. Salij J. O. (2002). *Santuoka. Skyrybos. Nesakramentiniai ryšiai*. Vilnius, Lumen.
73. Simanauskaitė G. (2014). *Socialinio pedagogo veiklos turinys dienos centruose*. (Bakaluro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, 2014).
74. Šauklytė L. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų teisių saugiai aplinkai užtikrinimas namuose taikant socioedukacines priemones*. (Magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas) [žiūrėta 2016-05-24] Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140717_145021-43075/DS.005.0.01.ETD>.
75. Šedienė P., Baniienė G. (2005). Pakartotinės netekties išgyvenimo procesų analizė. *Socialinis darbas*, Nr. 4 (1). [Žiūrėta 2016-04-17]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/d84/6_sediene_baniene.pdf>
76. *Šeimos teisių chartija* (1983). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/seimos_teisiu_chartija.html>

77. Šeimos santykių institutas (2009). *Socialinio bendradarbiavimo modelis (SBM). Metodinė priemonė socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams*. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://esf.socmin.lt/katalogas/pdb/Produktai%5CVP1-1.3-SADM-02-K-01-074%20Socialinis%20bendradarbiavimas.pdf>>
78. Širvinskienė G. (2010). Šeima ir sveikata. Ar santuoka ir pilna šeima turi įtakos vaiko gerovei ir psichikos sveikatai? *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*. Tomas XIV, Nr. 9. [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.vitaelitera.lt/ojs/index.php/bendrosios-praktikos-gydytojas/article/viewfile/736/691>>
79. Umbrasienė D. (2012). *Dveji tėvai – kurie yra „tikrieji tėvai“?* [Žiūrėta 2016-06-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikoteises.lt/media/file/Dveji%20tevai.pdf>>
80. Užpalevičienė K. (2007). *Įtampos laukai išplėstinėje šeimoje ir galimas socialinio darbuotojo vaidmuo*. (Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2007). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20071228_115832-64357/DS.005.0.01.ETD>
81. Vasiliauskienė J. (2008). *Vaikų turinčių elgesio ir emocijų problemų, socialinės kompetencijos ugdymas pedagoginės pasakų terapijos metodais*. Magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, [Žiūrėta 2016-06-03] prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080926_174743-45245/DS.005.0.02.ETD>.
82. Vitkauskaitė A. (2009). *Dalyvavimas bažnyčios šlovinimo ansamblyje: fenomenologinė studija*. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, [Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090629_113848-22423/DS.005.0.02.ETD>
83. Žvirdauskas D. (2010). Į vaiką orientuotas ugdymas ir praktika. [Žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <[Http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Konferencija/I%20darbo%20grupe/1gr.1.%20Dainius%20Zvirdauskas.pdf](http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Konferencija/I%20darbo%20grupe/1gr.1.%20Dainius%20Zvirdauskas.pdf)>
84. Ame R., M'foato-M'Carthy M. (2016). Mental Health Law in Ghana: The Rights of Children with Mental Disorders. *Social Development Issues* 38 (1). [Žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?Sid=f29447be-6bfa-4c9e-a0f2-0b7fd938b8ab%40sessionmgr112&vid=15&hid=124>>
85. Bainham A., Sclater S. D., Richards M. (1999). *What is a parent? A social-legal analysis*. Oxford Portland Oregon: Hart publishing.
86. Bueren G. V. (1998) *The International Law on the Rights of the Child*. Hague, Kluwer Law International, p. 46. [Žiūrėta 2016-04-01]. Prieiga per internetą:

- <<http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2235&context=ilj>>
87. Blyth E., Milner J. (2002). *Social work with children: the educational perspective*. London and New York: Longman.
88. Debele G.A. (2007). Custody and parenting by persons other than biological parents: when non-traditional family law collides with the constitution. *North Dakota Law Review*, VOL. 83:1227. [Žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą: <[Http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?Sid=f29447be-6bfa-4c9e-a0f2-0b7fd938b8ab%40sessionmgr112&vid=34&hid=124](http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?Sid=f29447be-6bfa-4c9e-a0f2-0b7fd938b8ab%40sessionmgr112&vid=34&hid=124)>
89. Dowling M. (2003). *Young children`s personal, social and emotional development*. Great Britain: Paul Chapman publishing.
90. Dennison M. (2008). Revealing your sources: the case for non-anonymous gamete donation. *Journal of law and health*, vol. 21:1 [Žiūrėta 2016-04-02]. Prieiga per internetą: < <http://claradoc.gpa.free.fr/doc/200.pdf> >
91. Krysik J. L., Finn, J. (2010). *Research for Effective Social Work Practice*. Roulledge: Taylor & Francis.
92. Riley H. J. (2009). Listening to late discovery adoption and donor offspring stories: adoption, ethic and implications for contemporary donor insemination practice. Melbourne, Victoria: Australian Scholarly Publishing, p. 2. [Žiūrėta 2016-05-22]. Prieiga per internetą: < <http://eprints.qut.edu.au/31941/1/c31941.pdf> >
93. Schneller D. P., Arditti J. A. (2004). After the Breakup: Interpreting Divorce and Rethinking Intimacy. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 42 (1 / 2), p. 1–37.
94. Schull W.J. (2007). Empirical Risks in Consanguineous Marriages: Sex Ratio, Malformation, and Viability. Department of Human Genetics, University of Michigan Medical School. [Žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą: <[Http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1931919/pdf/ajhg00574-0047.pdf](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1931919/pdf/ajhg00574-0047.pdf)>
95. Seneave P. (1997). *Parentage and Human Rights*. XXVII th Colloquy on European Law Foundation for International studies. – Valletta (Malta). [Žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą: < [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/CDE\(1997Malte\)E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/CDE(1997Malte)E.pdf) >
96. Viego V., Manciviltano P. (2014) Childhood Rights in Argentina. *International journal of children's rights*, 22, 268-284psl. [Žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą:<[Http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?Sid=f29447be-6bfa-4c9e-a0f20b7fd938b8ab%40sessionmgr112 &vid=19&hid=124](http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?Sid=f29447be-6bfa-4c9e-a0f20b7fd938b8ab%40sessionmgr112 &vid=19&hid=124) >

PRIEDAI